

győztes, — győzd le a bánatot. A mint a «pure» tiszta, légy te is oly tiszta. A mint a sör gazdag leveleiben, — légy te is oly gazdag gyermekekben. A mint a «pure» gazdag komlóban, — légy te is oly gazdag nyájaidban». Elmondván e szent példázatot, leendő ipja újjait a «puresörbe» mártja, s a menyasszonyt megfőcskendi vele; azután a merítő-kanalat tele meríti és a menyasszonynak nyújtja, a kinek ezt egyszerre ki kell ürítenie. A jelenet végeztével a leányok a lóczákra ülnek, dologhoz fognak, avagy annak hiányában dalolnak vagy beszélgetnek.

JELENTÉS

ÚJHELLÉN MUNKÁKRÓL.

DR. TÉLFY IVÁN

L. TAGTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1887.

Jelentés újhellén munkákról.

(Előadott a M. T. Akadémia 1887 június 6-án tartott ülésében.)

1883 óta, midőn *Újgörög irodalmi termékek* című akadémiai értekezésem megjelent, több nevezetes újhellén munka látott napvilágot, melyekről *Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél és Heraclius* című akadémiai értekezésemben (1885. és 1886.) nem volt alkalmam szólni. Szerencsém lesz tehát most azokat részint ismertetni, részint elősorolni.

I. Classicaí és modern philologia.

1. Therianos Denes, a 20 évig főnnállt *Κλειώ* című hirlapnak volt szerkesztője, *irodalmi vázlatokat* írt 1885-ben. (*Διονυσίου Θερμανοῦ φιλολογικαὶ ὑποτυπώσεις*. Triest, 1885.) Ezek három értekezésből állnak, az első az ó-kori görögök párhuzamos fejlődése a politikában és irodalomban. (*Ἡ παράλληλος πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων*.) A második: a hellenismus szó-szerinti és tényleges értelmében. (*Ὁ Ἑλληρισμός κατὰ ἱερατικὴν καὶ πραγματικὴν ἔνοιαν*.) A harmadik: *Oekonomides János*. (*Ἰωάννης Οἰκονομίδης*.)

Az első értekezés szerint az epopöa virágzása összeesik a hősi élet fejlődésével. A hol ez megszűnt, ott a hősi költészet is hanyatlott. Ezt a hősi életet képviseli a homéri eposzokban az egész hellén nép s azért a homéri költészet az akkori hellén nép költészete.

A monarchiák fokankinti fölbomlása s a demokratiák keletkezése új költészeti szellemet lehettek az emberekbe, a mennyiben a szabadabb jogintézmények az egyeni erélyről s politikai versenyről való nagyobb öntudatot ébresztvén föl, a lyrai költészetnek adtak életet. A költőre kellemesen vagy kellemetlenül hatnak a

körötte történő események s ő meg nem elégszik többé a mult nagy tettek magasztalásával, hanem örvend vagy búsul a jelen miatt, dicsőíti szeretetének s gyalázza gyűlöletének tárgyát. Ő a saját pártjának a dalnoka.

A drámai költészet is párhuzamosan nagygyá lett Athén politikai s társadalmi nagyságával s úgyszólván egybeforrt a polgárok életével. Aeschylus költészete karöltve jár a hellén nép hazafiságával; Sophokles művészete legvilágosabban hirdeti az athéni politikai elveit Perikles korában, Euripides drámái leg több hasonmái a sophistikai iránynak. A régi vígjáték komoly tanulmánya nélkül lehetetlen megérteni Athén történetét: mert tárgyait a politikai s községi életből merítette, kiméletlenül bírálta meg az összes politikai s bölcsészeti pártokat és magasztalta Aristides, Kimon, Aeschylus, Simonides korát.

Hasonló párhuzamot észlelünk a politikai élet s a prózai irodalom között, ha tekintetbe vesszük a történetírást, a bölcsészet, a szónoklat állapotát. Valamint a trójai háború az épest teremté, úgy varázsolták elő a perzsa háború a történetírást. E háború után pedig Hellas nagysága idézte elő a bölcsészet átalakulását is. A szónoklat is az athéni demokratiának terméke s az első politikai szónok Athén első törvényhozója volt.

A második értekezésben vizsgálja Therianos a hellenismus értelmét. A mai görögöknél a hellenismus azonos a hellén nemzetiséggel. De hetven évvel ezelőtt azt tanította Oekonomos az ő Rhetorikájában, hogy a hellenismus a görög nyelv szavainak szabatos magyarázata, melynek czélja a tisztaság s világosság. Grote, a történetíró, hellenismusnak nevezte az összes szellemi, erkölcsi és társadalmi sajátságokat, melyeket a görögök szabad politikai életük korában fölmutattak. Ezt el nem fogadja az angol Jebb, hanem azt állítja, hogy Isokrates korában a hellenismus a közös műveltségben részesülő, de nem ugyanazon vérből származó, görögöket jelentette, s hogy az ilyen értelemben vett hellenismusnak a prófétaja volt Isokrates, előharczosa pedig Epaminondas. Más helyen azonban összezavarja a hellenismust a hellénekkal, s hangsúlyozza, hogy Nagy Sándor és utódai alatt Hellas szellemileg elvált a hellenismustól. Ennek ellenében tagadja Mahaffy, hogy Isokrates eszébe jutott volna valaha, a hellén műveltségű idegeneket görög nemzeti programjába fölvenni. De Mahaffy is összezavarja a

fogalmakat: mert egyszer azt mondja, hogy a későbbi kor hellenismusa a hellének és zsidók összeolvadása, máskor pedig a hellenismus szerinte Hellenendom (a német Hellenenthum), vagyis mind az, a mi a hajdankori Hellasra vonatkozik. Ismét másutt azt mondja, hogy Aristoteles hellenismusa egészen ellenkezője Nagy Sándor *hellenicizmusának*. De ez az új faragású szó üres hang, mely semmikép sem fejezi ki a hellenismus ellentétét.

A francziáknál a nagy tudományú Egger azt írta *L'hellénisme en France* című munkájában, hogy a hellenismus a szép hajdankor lángszénének kifejezése, melyet leginkább Görögországgal képvisel.

A németeknél Droysen azt vitatta, hogy a hellenismus a Nagy Sándor utódai alatt bekövetkezett általános állapot, melynek kiindulási pontja a hellén nyelv s hellén polgárisodás, mely által Nagy Sándor az európai és ázsiai szellemet akarta egymással kiengesztelni. De Bernhardy szerint a hellenismus az Ázsiában s másutt lakók, nem görög származású, de helyesen görögül beszélők nyelve. Hagenbach szerint pedig a hellenismus a régi görögöket (antikés Griechenthum) jelenti, mely a görögök műveltségének s polgárisodásának összege, Homér korától kezdve Plotinusig (205—270 Kr. u.) Hildebrand ellenben azt tanítja, hogy a hellenismus a görög és keleti polgárisodás egyesülése, mely a makedóni világalomból keletkezett. Biese visszamegy Droysen fölfogásához s így határozza meg a hellenismus értelmét: az a görög szellemnek politikai, erkölcsi, társadalmi, tudományos, vallási és művészeti átalakulása. Vannak azonban többen a németeknél, kik az ó-kori Hellas hellenismusát *hellensegnek* (Hellenenthum), a makedóni korszakét pedig hellenismusnak nevezik.

Ezek után történelmileg vizsgálja Therianos a hellenismus szó értelmét. A classicusoknál péld. Thukydidesnél, Platónál *ἐλληνίζειν* annyi, mint helyesen görögül beszélni, göröggé lenni, göröggé változni. A hellenismus pedig Aristoteles óta a tiszta, helyes görög beszéd. Így használták ezt a szót a többi görög rhetorok és nyelvészek is.

Ilyen Sextus Empiricus értelemlátározása is, hogy t. i. a hellenismus a gondolatoknak világos és szabatos előadása.

Innen azt következteti Therianos, hogy a hellenismus a leg régibb időktől fogva a mai korig nem jelent egyebet, mint görög

nyelven hibátlanul beszélni, írni és olvasni. Később a hellének és keresztények közötti ellentét miatt, a hellenismus szó értelme átváltozott ugyan nyelvtaniból vallásira, de azért a hellenismus első és főjelentése, mondja Therianos, el nem homályosult s el nem avult.

Azután érdekesen vizsgálván a hellén műveltség befolyását Ázsiára, Egyiptomra és a rómaiakra, megjegyzi hogy ez utóbbiak a hellenismus szó mintájára képezték a *latinítos* szót, mely a hibátlan latin beszédet és írást jelentette.

De volt-e befolyása a hellenismussnak a byzanti korbeli görögökre?

Divattá vált, mondja Therianos, hogy sokan mindenféle vádakkal sujtják a byzanti kort. Montesquieu gúnyolta a byzanti görögök vastag babonását. Gibbon szemökre veti, hogy ezer év alatt semmi tudományos fölfedezéssel nem dicsekedhetnek, hogy a történelemben, bölcsészetben, költészetben valami említésre valót nem alkottak, hogy semmit se tettek az emberiség dicsőségének s boldogságának előmozdítására. Fallmerayer szerint Byzant a szellemi kihalás megvetendő műsere vala. Tafel Byzantot *szerzetesek városának* nevezi, hol sokkal több templom és szerzetes volt, mint kaszánya és harezos. Méltányosabban ítélt Macaulay, azt mondván, hogy a byzanti birodalom összekötötte egymással a világosság századait. Ha semmivel sem szaporította is az emberi ismereteket, ha egyetlen egy költőt, prózairót, művészt sem mutat föl, az az érdeme van még is, hogy a barbárságnak közepette megmenté a hellén lángesz remekműveit. Carrière szerint pedig Byzant volt a hellen hajdankor valóságos kinstárnoka.

Gibbon és Fallmerayer állításainak hiábavalóságát bizonyítja a byzanti birodalomnak ezer évet túlhaladó fönnállása. Ez valóban lehetetlen volt volna, ha a byzanti birodalom a tudatlanság, babona, sötétség, erkölcsi romlottság, minden bűn tanyája volt.

Fintay, a ki nem nagy esodálója a byzanti birodalomnak, mégis megvallja, hogy egy országnak sem volt annyi nagylelkű s tetterős fejedelme, s hogy egy országnak fejedelme sem teljesítette oly ügyességgel a hivatását, mint a byzanti császárok. Alattok többnyire kifogástalanok és szabályszerűek voltak a közigazgatási, törvénykezési és közgazdasági ügyek. A nyugati római birodalom megszűntétől (476) Konstantinápoly bukásáig (1453) a byzanti aranypénz volt egész Európában a tiszta arany mintája. A császár-

rok alatt verték meg a görögök a perzsákat, arabokat, szaraczenokat, oroszokat, bolgárokat stb. A byzanti birodalom azt a esodálatos látványt nyújtja, hogy midőn haldokolni látszik, rögtön feléled s mintegy varázsvessző által óriásilag szerepel.

S így volt ez a szellemi világban is. Patriarchák, püspökök, szerzetesek s világi tudósok magyarázatokat írtak a byzanti birodalomban a hellén classicusokhoz, oly szakavatottan, hogy a szakértő hellenisták még ma is esodálják azokat. Irt-e valaki Nyugaton ebben a korban olyan magyarázatokat Virgil *Aeneiséhez*, mint a minőket Eustathios, Thessalonika érseke, az *Iliashoz* és *Odysséához*? Kicsoda értelmezte úgy Nyugaton Ciceronak bölcsészeti munkáit, mint Keleten Eustathios, Nika-á érseke, Aristotelesnek Nikomachi Ethikáját? Kicsoda írt úgy a latin igékről, mint Synkellós Mihály, patriarcha, a görög igékről? Kicsoda írt oly jó munkát a latin nyelvről, mint a korinthetai Gergely a görög dialektusokról?

Nyugaton a legnagyobb tudósak tartották Albertus Magnus-t; de ez elenyészik a byzanti birodalom görög tudósaihoz képest. Szerinte az *Epikur* név össze van téve a görög *ἐπί* és a latin *cura*-ból, mintha bizony 342-től 270-ig Kr. e. a görögök a rómaiaktól neveket kölcsönkértek volna. Azt a baklövést is követte el Albertus Magnus, hogy Hesiodot nevezte az epikureusok főnökének, s hogy Pythagorast, Sokratest, Platót a stoikusokhoz sorolja; végre az eleai Zenót, a ki 460 körül Kr. e. virágzott, összezavarja a kiteumi Zenóval, a stoikus bölcsészet alapítójával, a ki száz évvel későbbben élt.

A művészetek terén is főszerepet vittek a byzanti birodalom görögjei az egész középkorban. Choisy megmutatta nem rég a byzanti építészek találatkony esztét. Italia volt a pisai Miklósig a byzanti építészetnek, Cimabueig a byzanti festészetnek, Arnolfo di Lapoig a byzanti szobrászatnak szolgálója.

A III-ik értekezésben előadja Therianos, mint halás tanítvány, Oekonomides Jánosnak, egykori tanárának, életrajzát.

Oekonomides János született Kyprus szigetén 1812-ben február 28-án (márcz. 12-én). Gazdag szülei 1821-ben a török gyilkolások elől Triestbe menekültek, onnan pedig harmadfél év után Korfuba költöztek, hol fűjok a jóniai akadémiában végezte tanulmányait. 1844-ben tanára lett ott a hellén és római philológiának. Első nagyobb irodalmi dolgozata szólt Kleantesről,

a stoabeli bölcsészről. Ezt a dolgozatot majdnem egészen közli Therianos.

Oekonomides kritikai ész volt. Az ő élelétása, összekötve hosszú gyakorlattal, abból az elvből indult ki, hogy a hellén nyelv a leglogikább, melyben semmi sem önkéntes, semmi sem véletlen; ezért biztosan hatott be e nyelv szentélyébe, széttaglalta csodálatos szervezetét, kutatta hasonlíthatatlan szervezetét s így fogta föl minden irónak a gondolatát. Szem előtt tartá mindig a régi szabályt, mely azt mondja, hogy a legjobb kritikus az, a ki gyorsan fölfog, de lassan ítél. Azért soha sem vakmerőleg, soha sem henezegeve, hanem mindig tartózkodással, szerényen mondta ki véleményét.

De kritikai eredményeivel soha sem akart zajt ütni. Ilyenkor Therianos emlékeztette őt Reisigra. Ez több órán át törte a fejét egy sophokleszi versen, végre éjfél után két vagy három óraker sikerülvén neki a vers értelmét fölfogni, trombitát ragadott meg, kinyitja az ablakot s trombitálni kezd. A hely lakosai fölugornak ágyaikkól s aggályosan futnak oda, a hol a trombita harsogott. S midőn mindnyájan az ablak alatt összegyűltek, Reisig kinéz az ablakon s jelenti nekik az örvendetes hírt, hogy épen ez órában sikerült neki egy sophokleszi verset megmagyarázni.

Oekonomides jó ízűt nevetett, de azért tovább is megtartá szerénységét és soha sem henezegett.

Oekonomides sokat foglalkozott az indogermán összehasonlító nyelvészettel is, melynek több tételét megezáfolta. Így például a nyelvészek azt állították, hogy a *χρῶω*-ban (a felületen érintek, karczolok, megsebesítek, megtámadok) a gyökhangzó az *ϝ*; de az ugyanegy jelentményű *ἐγγράωω*, *ἐγγράπτω*-ban nyoma sincs az *ϝ*-nak. Szerintök egy hellén szó sem kezdődik r-rel, hanem az r előtt vagy s vagy digamma (f) állt, tehát nem *ρέω*, *ρίπτω*, hanem *σρέω*, *σρίπτω*!! De megfélekedtek, hogy egy legregibbi fölíratban e szó *ροῦισον* így van írva *PHOFAIS!*; tehát ninesen *σ*-ja *ρ* előtt, mert *PH=ρ*; következésképpen a hajdankori igealak nem volt *σρέω*, hanem *ρέω*. Azt mondják továbbá, hogy a *σεύρω*, *τείρω*, *πειθόμεναι* *λείπω* s hasonló igékben az *ε* nem tartozik a gyökhez, hanem csak az úgynevezett sanskrit *guna* (hangerősítés) miatt áll az *ϝ* és *ι* előtt, mert az *εταρον*, *τήρη*, *εφυγον*, *φυγή*, *ελειπον*, valamint a meghosszabbított *φυγγάνω*, *τηγγάνω*, *πειθάνομαι*, *λειπάνω* nélkülözök az

ε-t. Erre azt mondja Oekonomides, ha a gyök *ϝ*-ját csakugyan meg kellett erősíteni, miért nem hosszabbították meg magát az *ϝ*-t, mint *φρόγω*-ban? S ha a *λείπω* az *ε*-t csak gyökerősítésül vette föl, miért dobta megint el a *λείλωπα*-ban és *λειπός*-ban s miért helyettesítette mégis *ο*-nal? Vagy talán elégséges azt mondani, hogy az *ε* az úgynevezett sanskrit *writta* által *ο*-vá erősült? Azután ha a nyelvészek szerint *πειω*-nak a gyöke *πω*, miért nines meg a *πειώ*-ban az állítólagos gyökhang?

Legnagyobb hírt szerzett magának Oekonomides a *lokrok* *gyarmati okmányairól* szóló munkája által. (*Επιόσια Αορρών γράμματα*, Athén 1869.), melyben a nyelvészek számos tévelyeit helyreigazította.*)

Ő abból az elvből indult ki, hogy minden görög szó gyöke mozgást jelent, mert az életben is minden mozgás. S ezen az alapon magyarázta meg számos szónak a származását s jelentményét.

Lesseps a suezí csatorna bevégezése után soknyelvű fölírattal ellátott oszlopot akart ott fölláztatni; azért a francia fölíratot Klotznak, lipesei egyetemi tanárnak, küldte, hogy fordítsa görögre. Midőn azonban a fordítás megjelent, Oekonomides 1869-ben a *Κλειώ* című hírlapban megbírálta s minden tekintetben helytelennek nyilvánította.

Oekonomides meghalt 1884-ben, november 27-én.

2. *Rankavis Kleon*, a ki mint költész is ismeretes, megírta a *hellének házi életét* Homér szerint. *Ἡ οὐρανὸς ὀικουμένη βίος*. (Lipese 1883.) Mindenkinék melegen ajánlhatom.

3. *Kleanthis* kiadta Pindart fordítással és jegyzetekkel. *Πυθάρων τὰ σωζόμενα μετὰ μεταφράσεων, σημειώσεων*. 1-ső kötet; Triest.

4. *Stamatiadis* Epaminondas írt Eupalinos alagútjáról Samosban. *Περὶ τοῦ ἑρμούματος τοῦ Εὐπαλίνοιο*. (Samos 1884.) Herodot tett először említést (III, 60) erről az alagúti vízvezetékéről, melyet a megarai Eupalinos létesített. Sokáig hallgattak e remekműről az írók; csak Georgirinos József, Samos érseke, említette 1670-ben. Később többen keresték föl e remekművet. Stamatiadis valószínűnek tartja, hogy Eupalinos a VI. században Kr. e. költözött Megarából Samosba s hogy Polykrates korában vitte véghez ezt az óriási

*) L. Telfy: *Athén harmincz eszarmókai*. Jegyzetek. 228—231. l.

művet. 1881—1882-ben Sámos fejedelme, Adosidis Konstantin, ásatásokat rendelt a Herodot által leírt tájékon, és sok fáradság után sikerült az alagúti vízvezetékét megtalálni.

5. *Oekonomópulos* kiadta az *Alexandriai jegyzéket* vagyis az Alexandriában virágzott hellének és hellenisták táblázatait a város alapításától annak bevételeig.¹⁾

6. *Brokinis* Lőrincz írt életrajzi vázlatokat az irodalomban, szépművészetekben s más ágakban híressé vált korfubeliéről.²⁾

7. *Papadópuhos* kiadta a Maurokordátosi könyvtárt vagyis az általános leíró katalogust a Kelet könyvtáraiban található hellén kéziratokról.³⁾ A költséget hozzá nagylelkűen adta Maurokordátos Tódor. E könyvjegyzékből látszik, hogy Leshos könyvtáraiban 460 görög kézirat van a IX. századtól kezdve. A könyv facsimilével is el van látva.

8. *Dosios* Miklós kiadta Euripides *Hekubáját* Lampros Photiades kéziratából s más újabb magyarázatokból meritett kalauzolással s Lampros Photiades arcképével. *Εὐριπίδου Ἑκὺβῆ μετὰ φρασεολογίας ἐξ ἰδιογράφου Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου καὶ γεωμέτρων ἐξηγητικῶν σχολίων καὶ σημειώσεων.* (Galatz. 1884.)

9. *Kastroménis* kiadta Athén műemlékeit. *Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν.* (Athén. 1884.) Nagyon jó kalauz.

10. *Korais* Adamantinos hátrahagyott munkáinak 2., 3. és 4-ik kötetét, melyek Korais leveleit tartalmazzák, kiadta *Damalás* Miklós. *Ἀδαμαντίνου Κοραΐ ἐπιστολαὶ, ἐπιμνηστικὰ Νικολάου Μ. Λαμαλά.* (Athén. 1885, 1886.) Kiadásukat kezdte Mamukas, de behalt.

11. *Stephanosik Skylitzi Virginia* kiadta a hellén mythologia és történelem főpontjait kivonatban. *Ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἱστορίας τὰ κυριώτερα ἐν ἐπιτομῇ.* (Lipsee. 1887.)

12. *Pentákis* Gerasimos írt hellén-arabs szótárt. *Λεξικὸν*

¹⁾ Ἀλεξανδρινὸς δάξασμος ἦτοι πίνακες τῶν ἐν Ἀλεξανδρίᾳ ἐκμασῶντων Ἑλλήνων καὶ Ἑλλησιτῶν ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς ἰλιώσεως αὐτῆς. Alexandria. 1884.

²⁾ Βιογραφικὰ σημεῖα τῶν ἐν τοῖς γράμμασι, ἀρπίας τέχνης καὶ ἄλλως γλώσσης διαλαμψάντων Κερκυραίων. Korfu. 1884.

³⁾ Μανρωγορθάτιος βιβλιοθήκη, ἦτοι γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀπὸ τῆν Ἀνατολῆν βιβλιοθήκῃς ἰερουσαλιμίων Ἑλληνιστῶν χειρογράφων. Konstantinápoly. 1884.

ἑλληνο-αραβικόν. (Alexandria 1885.) A szótáron kívül magában foglalja Egyiptom legjelentősebb városainak s műemlékeinek leírását, — az egyiptomiak nemzeti és vallási ünnepeit, — az arabok erkölceit, szokásait, nézeteit, előítéleteit.

13. *Chatzidakis* közrebocsátotta a *Nyelvészeti helytelenségek összefoglalát.* *Γλωσσικῶν ἀποχημάτων ἀντίρροια.* (Athén. 1886.)

14. *Typaldos* írt tanulmányt a Gortynban, Kréta városában, talált terjedelmes fölirat fejtegetésével e városnak törvényeiről. *Μελέτη περὶ τῶν νόμων τῆς Γόρτυνος.* (Athén 1886.)

15. *Sakarraphos* fordította népnyelvre Euripides *Hecubáját* bevezetéssel és jegyzetekkel. Athén. 1885.

16. *Vythalkas* kiadta Isokrates *Panegyricusát*, magyarázó jegyzetekkel. Athén 1885.

17. *Rhallis* kiadta Sophokles *Antigonéját* kritikai magyarázatokkal. Athén. 1885.

18. *Pasópulos* írt régészeti leveleket. *Ἐπιστολαὶ ἀρχαιολογικαί.* Antigone ókori képéről, melynek hasonmásút is közli. Athén 1886.

19. *Kalaisáhis* írt hellén mythológiát. *Ἑλληνικὴ μυθολογία.* Athén, 1886.

20. *Kontopulos*: a hellén nyelv halhatatlansága vagy a homéri nyelv fölfedezése a jelenkori hellén nyelv népdialectusaiban. *Ἀθανασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ ἀνεύρεσις τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης ἐν ταῖς ὁμιωδέσει ἀειλέκτοις τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς.* Athén. 1884.

21. *Vythalkas* fordította Horác ódút, bevezetéssel és szótárral. Athén, 1886.

22. Görög szótárt írt *Sakellarios Athanasz*, melynek 3-dik kiadása 1885-ben jelent meg.*) Az 1-ső kiadáshoz képest, mely öt évvel előbb jelent meg, nagyon megszaporodott. Szerzője igen számos szót vett föl Kumanüdis munkájából: *Συναγωγὴ λέξεων ἀθησαυρίστων*, melyet *Nyelvészeti mozgalmak a mai görögoknél* czimű munkámban ismerttettem. A szótár három kötetből s 300 ívből áll. Ára 48 drachma.

23. Francia-görög szótárt írt *Kontopulos* Miklós, francia nyelvtanár az athéni gymnasiumokban, melyről dícséretes említést

^{*)} Ἀεζικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. ἔκδοσις τρίτη μετὰ μεγάλων δεκτικῶσεων. Athén.

tesznek az athéni lapok. *Ἐπίτομον λεξικὸν γαλλοελληνικόν.* (Athén, 1886.)

II. Történelem.

24. *Gedeon Manuel* megírta a konstantinápolyi patriarchai akadémia évkönyveit 1454-től 1830-ig. (*Χρονικά τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας.* Konstantinápoly 1883. (8-adrót 270 l. Ára 3 franc 12 cent.)

Szorgalmasan átkutatta és kiaknázta ama munkákat, melyeket a Konstantinápoly bukása után élt tudományos férfiakról Dositheos, Oekonomos Konstantin és fia Sophokles, Paranikas, Bretos, Zavíras, Sáthas, Dimitrakópulosz Andronik, Paparrigópulosz Konstantin, Veludis János s mások görögül adtak ki.

Konstantinápolynak elfoglalása után a törökök által Kamaríóta Máté volt az első, a ki a patriarchai tanodát igazgatta s abban tanított. A tanításra szánt munkái később nyomtatásban meg is jelentek; u. m. 1. a rhetorika kivonatos előadása. *συνοπτικὴ παράδοσις τῆς ῥητορικῆς* (Augsburg 1597. és Upsala 1697). — 2. Hermogenes rhetorikájának áttekintete. *ἀνάσφις ἐκ τῆς ῥητορικῆς Ἑρμογένους.* (Hamburg 1675). Nyelvtant is írt, a mely szerint tanított. Körülbelül harmincz évi tanárkodása után meghalván, helyét elfoglalta a korinthetai Manuel, a ki 1581-ben halt meg, de csak hit-tani tárgyú munkákat hagyott hátra. Ugyan ebben a XVI. században elhíresült Theophanes Eleabulkos mint a patriarchai tanoda igazgatója, kinek keze alól sok tudós férfiú került ki. Tanártársa volt Hermodoros Mihály, Zabyntosból, a ki Rómában és Ferrarában tanulván, Chiosban települt le, mint orvos és tanár. Onnan 1547 körül II. Dénes, patriarcha, Konstantinápolyba hitta meg. Írt észrevételeket Demosthenes beszédeire. *Παρατηρήσεις εἰς τὰ τοῦ Δημοσθένους.*

Zygomalás János 1555-ben lett az akadémia igazgatója, melyben balálaig, 1580-ig tanított. Munkái közül említésre méltók 1. a nyelvtan kézi könyve, *ἐγγχειρίδιον γραμματικῆς.* 2. Jegyzetek Demostheneshez. *σημειώσεις εἰς τὸν Δημοσθένην.*

Vele együtt s halála után is fia, Theodóz, tanárkodék sokáig az akadémiában; s ő volt az, a ki Crusiusnak küldte az anyagot *Turcograecia* című munkája számára.

Kabasilás Simon, a ki kedvvel tanulmányozta Aristoteles

Meteorológiáját és Galén anatómiáját, 1577-től 1588-ig tanított az akadémiában. Görög népnyelvre fordította Aesop meséit s Isokrates beszédeit.

Korydallevs Theophil, született Athénben, hol mint bölcész nagy hírt szerzett magának. Onnan kapott meghívást a konstantinápolyi akadémiába. Később visszament Athénbe, hol 1646-ban végezte be életét. Ő általa lett a patriarchai tanoda valósággal a bölcészlet és irodalom akadémiája. Munkáihoz tartoznak ezek: 1. Magyarázatok és kérdések Aristoteles egész logikájához, *εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα καὶ ζητήματα* (Velence. 1729); 2. Levélminták. *Περὶ ἐπιστολικῶν τόπων.* (London. 1624, s azóta több velencei kiadás). Ez két századon keresztül szolgált szabályul a levélírásban. 3. Több kéziratát Aristotelesről Kelet könyvtáraiban látta Gedeón.

Maurokordátos Sándor, a későbbi nagy államferfiú, szintén volt az akadémiának igazgatója. 1698-ban II. Mustapha kinevezte őt titkos tanácsosának (*ἐξ ἀπορρήτων*) s 1699-ben őt hatalmazta föl a karloviczi béke aláírására. Leveleit kiadta 1879-ben Livadás e cím alatt: *Ἐπιστολὰ Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων.* (Triest.) — Írt magyarázatot Aristoteles munkájához a származásról és enyészetről. *Ἐπισημία εἰς τὴν περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους;* — Rhetorikát kérdésekben és feleletekben. *Τέχνη ῥητορικὴ κατὰ πέντε καὶ ἀπόχριστον.*)*

Az akadémiái tanárságban következett utána Sebastos Trapezuntból. Írt magyarázatokot Aristoteles Metaphysikájához s Isokratesnek Demonikos és Nikokleshez intézett beszédeire és Apollonios Dyskolos nyelvtanához. E munkái azonban csak kéziratban léteznek.

A XVIII. századig a bölcészlet, mathematika, természettudományok, nyelvészet, irodalom, hit- és orvostan voltak az akadémia tárgyai. De az exact tudományok számára már a XVII. század végén olyan intézetet hoztak be az akadémiába, mely a mai egyetemi seminariumokhoz hasonlít. Minden szombaton t. i. föladványokat tűzött ki a tanár, melyeket a tanulóknak kellett megoldaniok s ezek fölött egymással vitatkozniok. Azonkívül a

*) Lásd cikkemet az Egyetemes Philologiai Közönyben. 1879. 571. és köv. l.

tanulók kötelesek voltak évenként az akadémia alapítóinak s főtartóinak tiszteletére beszédet írni.

A XVIII. században elhíresült mint akadémiai tanár Diamantis, a ki egyebek között epigrammákat is írt. Ezeket kiadta Pikkolos Miklós. *Supplément à l'Anthologie grecque* ezimű munkájában. (Páris. 1853.)

Mános Jakabról azt írta Kantemir (Histoire de l'empire Othoman.) hogy kitünő nyelvész volt, ki őt (Kantemirt) konstantinápolyi tartózkodása alatt a bölesészetben oktatta.

Dorotheos Lesbosból szintén nagyírú tanára volt az akadémiának. Kéziratban vannak meg a többi közt a következő munkái is: 1. Bevezetés a logikába; 2. Kételyek a földnek forgásáról a pythagoreusok és Kopernikus szerint; 3. Aristoteles és Demokrit elveiről 4. A rovarokról, hogy nem keletkeznek az újabb írók szerint ondóból, hanem Aristoteles szerint rothadásból. *Περὶ ἐπιόμων, ὅτι οὐκ ἐκ σπέρματος κατὰ τοὺς νεωτέρους, ἀλλ' ἐκ σήψεως κατὰ τὸν φιλόσοφον.*

1727-ben az egyházi zene számára is voltak tanárok az akadémiában.

Bulgaris Eugenios, Korfuból; született 1716-ban. 1742-ben tanoda-igazgató lett Janninában, hol Locke, Leibnitz és Wolf bölesészeti rendszereit adta elő. 1753-ban a patriarcha meghívására átvette az Áthos-hegyi akadémia igazgatását, 1761-ben pedig tanár lett a konstantinápolyi akadémiában. 1775-ben érseknek nevezték ki Oroszországban, hol 1806-ban kilenczven éves korában meghalt. Munkái közül a legnevezetesebbek ezek: 1. Logika régiékből és újabbakból összeállítva. *Ἡ λογικὴ ἐκ παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συγγραμμάτων.* (Lipese 1756.) 2. A bölesészek véleményei *Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις* (Bécs. 1805). 3. Görögre fordította Virgil Georgikáit (Sz. Pétervár. 1786), Virgil Aeneisét (U. o. 1791—1792).

A XIX. században öt igazgató után Kumás Konstantint hívták meg 1814-ben az akadémia igazgatására, melyről azonban már egy év múlva lemondott. 1836-ban Triestben halt meg. Munkái közül említésre méltók: 1. Wieland Agathonjának és az Abderiták történetének görög fordítása; 2. Az emberi tettek története *Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων*, 12 kötetben.

A patriarchai akadémia igazgatóinak sorát 1830-ig bezárja

Logádis Miklós, a ki párbuszomot írt a bölesészet és kereszténység között *Παράλληλον φιλοσοφίας καὶ Χριστιανισμοῦ.* (Konstantinápoly. 1830.)

1454-től 1830-ig 44 igazgatója volt az akadémiának, kiknek mindegyikéről életrajzi adatokat közöl Gedeón. 1831-től 1883-ig pedig 14 igazgatónak csak a neveit sorolja elő.

Mind ezek az igazgatók egyszersmind tanárok is voltak. Ellenben azok közül, kik csupán csak tanárkodtak, buszonhatot említi Gedeón.

A tanítással foglalkozók fizetési különféle időkbén különböztek. 1748-ban a bölesészeti tárgyak tanárai kaptak évenként 500 régi garast, vagyis körülbelül 500 frtot, a nyelvtanárok 250 frtot; ez utóbbi fizetést azonban négy év múlva 400 frtra emelték. 1769-ben a bölesészeti tanára kapott 1000, a nyelvészeti pedig 600 frtot. 1778 óta Sergios Makraeos fizetése volt 1250 forint, Selymbriai Arseniosé 750 frt, s később 1000 frt. 1785 óta Kyprosi Photios kapott 2000 frtot, s ugyanennyit az Aenosból való Máté, Makários pedig 2700 frtot. Azonkívül az akadémia 10—12 növendéke is kapott évenként 100—200 frtnyi segélyt. *)

Ezt az egész költséget pedig az akadémia az érsek s püspökök évi járulékaiból s világi jötevők alapítványaiából fedezte.

A papi állású tanárok idővel püspökök és érsek, a világiak pedig magas rangú hivatalnokok lettek.

Az akadémiában fősúlyt fektettek a hittanra s a bölesészeti tantárgyakra, melyekhez az ó-kori hellén költészek és prózairok is tartoztak. De a matematikai tárgyakat sem hanyagolták el s Euklid elemeit vették alapul. A matematikai tanfolyam három évig tartott. Ugyanennyi ideig tanulták ott az aristotelesi bölesészetet. Ellenben a többi görög íróknak szentelt tanfolyam öt évből állt.

25. Ugyan ez a Gedeón Manuel kiadta 1848-ban a patriarchai ház és templom évkönyveit. *Χρονικὴ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ.* Ἐν Κωνσταντινουπόλει. (S-adrét. 208 l. Ára 3 franc 12 cent.)

A patriarchák névsorából kitünik, hogy András apostol

*) A garas (törökül *gers, gurus, grús*) másképp *plaster*, melynek értéke idővel annyira esökkent, hogy ma csak tíz krajczárt ér.

Byzanczban tanítván a keresztény hitet, Stachyst nevezte ki ottani püspöknek s házat és templomot építtetett a számára Argyropolisban (a mai Fantuki), mely az isten anyjának volt szentelve. Itt voltak eltemetve Byzancz első püspökei u. m. Stachys, Onésimos, I. Polykarp, Plutarch, Sedekiön, Diogenes vagy Diomenes, Elevation, Félix és II. Polykarp.

Mint hogy a keresztények száma mindinkább szaporodott, Athenogenes vagy Athenodoros püspök a III-ik században Kr. u. egy második templomot és püspöki házat építtetett, melyet később Nagy-Konstantin keresztalokban megnagyobbíttatott.

A harmadik püspöki lakot és templomot a dúsgazdag Pertinax emeltette Galatában szent Irén tiszteletére s ez *patriarchion*-nak neveztetett.

Ez a három templom külvárosokban volt elhelyezve. Ezért Dometian vagy Dometios püspök a III-ik század végén magában Byzancz városában építtetett püspöki lakot és templomot, s ezt szent Eaphemiának szentelte. Midőn azonban az isten bölcseségének (*Θεοῦ Σοφίας*) nagy temploma s mellette a püspöki lak felépült, akkor az lett a patriarchai templom, a nagy egyház (*μεγάλη ἐκκλησία*) vagy Szent Sophia.

A patriarcha házával, melynek neve volt *ἐπισκοπιεῖον* (püspöki lak), *ιερόν ἀνάκτορον* (szent palota), *ιερόν ἀρχεῖον* (szent levéltár), egy könyvtári épület is volt összekötve, melyet Tamás patriarcha 707 és 710 között emeltetett. Ez azonban 790-ben leégett s ekkor a többi között a lángok martalékául estek Aranyszáju sz. János munkái is. De a könyvtár nem sokára Theophil császár alatt ismét felepült.

A patriarcha palotájában voltak nagy termek (*τριλίνοι*), melyekben zsinatokat tartottak, a patriarchai hivatalnokok dolgoztak, s az orthodox keresztények viszályait kiegyenlítették.

A legnagyobb terem volt a *Θωαίτης τριλίνας* (Tamás terme), melyet ugyan egy időben a könyvtárral építtetett Tamás patriarcha. De ez is újra fölépíttetett, mert 1092-ben a Tamás-teremben tartott zsinatról tétetik említés.

Az öt tricklinen kívül voltak még más hivatalos helyiségek is a patriarcha palotájában, melyekben az egyházi jószágok igazgatója (*μέγας οἰκονόμος*), a jövedelmek főnöke (*μέγας σακελλά-*

ριος),* az egyházi edények főfelügyelője (*μέγας ἀκτουφύλαξ*), az okmánytár főnöke (*μέγας γρατοφύλαξ*), és a főügyész (*πρωτεύδικος*) dolgoztak. E helyiségek neve volt *σέχρετα*. Ezt a szót Ducange *tribunalia juridica*-val fordította, mintha ott mindig csak pörök tárgyaltak volna. Gedeón azt véli, hogy a *σέχρετα* szertartási és gyülekezeti termek is voltak.

Az e helyiségekben dolgozó főhivatalnokok teendőit részletesen írja le Gedeón. Az ezek alatt álló közegek száma 200-at tett ki.

Konstantinápoly bevetele után a 12 apostol temploma volt két évig a patriarcha temploma és lakhelye; onnan átköltözött a patriarcha az isten anyja templomába (*ναὸς τῆς Παμμακαρίστου*), hol 131 évig maradt. Ekkor lett a patriarcha temploma és székhelye az oláh fejedelmek palotája 1597-ig Ebben az évben ismét átköltözött szent Dömötör templomába a Fakapunál (*ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Ευλοπόρτῃ*). Végre 1600 óta a patriarchatushoz tartozó összes épületek a Fanárban vannak, szent György templomával. Ezt megnagyobbította 1614-ben II. Timotheos patriarcha.

1720-ban leégvén e templom és a patriarchai épület, II. Jeremiás patriarcha nagyobb mérvben építtette föl. 1738-ban ismét a lángok martaléka lett a patriarcha háza, melyet V. Gergely patriarcha 1797-ben úgy építtetett föl, a mint még ma is látható.

1627 óta a patriarchatusnak saját könyvnyomdája is van.

A függelékben mondja Gedeón, hogy 1585-ben 55 görög kézírata volt a patriarchai könyvtárnak, s bivatkozik két bizonyító munkára. Az egyik: *Supplementum Epitomes bibliothecae Gesnerianae* Du Verdier Antaltól (Lyon); a másik: *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis* Förster Rikárdtól (Rostock 1877), a ki azonban csak 51 kéziratot jegyzett föl. De ezek közül csak 3 világi tartalmu; u. m. Kedrenos György időrendes története a világ teremtésétől kezdve; — Choniates Niketas története; — Magyarázat Euklideshez; — Damaskusi János Logikája; — Vazul, Konstantin és Leo császárok törvénykönyve; — Seth magis-

*) A *σάκκος*-tól (orszóny, zacskó), melynek kicsinyítője *σακκίον* és *σακκίον*.

ter időrendes története a világ teremtésétől kezdve. Dukas Konstantinigi; — Nagy könyv az orvostanról; — Nagy Justinian Lexikonja; — Taktika; — Hermogenes; — Barinos Favorinos szótára betűrendben; — Homér Iliása; — Suidas Lexikonja.

Ugyanebben a függelékben elsorolja Gedeón mind ama férfiak neveit, kik 1500-tól 1880-ig a patriarchatusban világi méltóságokat viseltek.

Munkája adatait Gedeón a patriarchatusban őrzött kéziratokból s régi és újabb könyvekből merítette. Iyenek: *Bandurii Imperium Orientale*; — *Leunclavii Jus Græco-romanum*; — Migne Patrologiája; — *Cave*: Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria; — Zonaras története; — Choniátas Niketas; — *Νεκρῶτος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία*; Muralt: *Essai de Chronographie byzantine*; — Theophanes Chronographiája; — *Ῥάλλη καὶ Ποιητὴ Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων*; — *Du Cange*: Constantinopolis christiana; — *Miklosich et Müller*: Acta patriarchatus Constantinopolitani; — *Ugyanczek-től*: Acta et diplomata res græcas italicasque illustrantia; — Sozomenos, Sokrates egyházi története; — *Χρόσιανθος Νοταρῆς* jeruzsálemi patriarcha munkája a patriarchai méltóságokról és hivatalokról neveik magyarázatával e czim alatt: *Συναγγραμμάτων περὶ τῶν ὀφφειζίων, κληρικῶτων καὶ ἀρχιερατικῶτων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγίας ἐκκλησίας καὶ τῆς σησιασίας αὐτῶν* stb. Kiadta Metrophanes 1715-ben; Crusius Turcogræciája; — Skarlatos Byzantios: *Κωνσταντινουπόλις*; — Monembasiai Dorotheos Chronographia; — Sáthas: *Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη*; — Papadópuhos: *Σημειολαί εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ χρονολογίαν τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως*; — Meletios: *ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία*; stb.

Innen látszik, hogy Gedeón nagyon lelkiösmeretesen írta meg a munkáját.

26. *Lampros Spyridon* kiadta *Történelmi Tanulmányait (Ἱστορικὰ μελετήματα)* Athénben 1884., melyekben tizenegy különféle tárgyat ad elő. Az első tárgy Görögországnak történelemelőtti korszaka. 1836-ban találtak Attikában Pikermi mellett nem messze Pentelikon hegyetől megkövesült állati csontokat, melyek az atheni természetrajzi múzeumban láthatók s Gaudry munkájában *Animaux Fossiles et géologie de l'Attique* vannak leírva. A kihalt állatok voltak fölismerhetők; a többi között: a pentelikoni félmajom (meso-

pthecus Pentelici); — a legnagyobb kőrödő állat, melynek neve *helladotherium* (hellasi vadállat); két faja a *mastodon*-nak; — az óriási fogtalan *amylotherium*; de elefánt- és embercsontokat nem találtak ebből a vízőn előtti korból. A geologiai kutatások tehát nem bizonyítják azt, hogy Görögországban valaha troglodyták (barlanglakók) éltek volna. De régi görög írók helyei látszanak ezt bizonyítani. Így az Odysseában (IX, 113—114) olvassuk a kyklopokról, hogy magas hegyek csúcsain boltíves *barlangokban laknak*.

Aeschylus Prometheusában (450—453. v.) ezt mondja Prometheus az emberekről: Sem a napnak kitett téglaházakat, sem ácsművészetet nem ismerének, hanem *fold alatt lakozának*, mint fürge hangyák barlangoknak verőfény nélküli zugaiban.

1836 óta köből készített fegyvereket és szereket is találtak Attikában oly mennyiségben, hogy 1867-ben már négy ilyenmü gyűjteményt lehetett látni.

A második cikkben tárgyalja a régi hellének érintkezéseit Phoeniciával. A 3-ikban leírja a plateai győzelemre következő nap eseményeit. A 4-ikben foglalokzik Ctesias indiai történetének töredékeivel. Az 5-ikben ír Dexippusról és Athen bevételéről a herulok által. A 6-ikban közli a Monembasia alapításáról szóló krónikát. A 7-ikben leírja Konstantinápolynek második ostromát az arabok által, stb.

27. Ugyanez a Lampros kiadja *Hellas történetét képekkel a legrégebb időktől Otto királyságáig*, melyből az 1-ső kötet jelent meg. *Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετ' εἰκόνων ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῆς βασιλείας Ὀθωνος*. Athén 1886. Az egész munka három vastag kötetből fog állni, mintegy 550 fametszettel, rajzzal s térképpel. Ő átkutatta ugyan a legújabb forrásokat is, de sohasem fitogtatja tudományát, megemlékezve, hogy a nagy sokaság számára ír.

Kineveztetvén az atheni egyetemen a világtörténet rendes tanárának, szép székfoglaló beszédet tartott 1887. évi máczius 18-án (szerintünk 30-án), mely nyomtatásban is megjelent. *Σπυριδῶνος Λαμπροῦ λόγος εἰσιτήριος εἰς τὴν οἰκουμένην τῆς γενικῆς ἱστορίας*. (Athén, 1887. 23 l.) Ebből kiemelem a következőket: Volt idő, midőn a történelem csak háborúkat, lázadásokat, a királyok sorozatát, szerződéseket s a legfőbb politikai eseményeket beszélt el. Az ilyen történelem nem volt egyéb, mint az országok patholo-

giája. Ma azonban hasonló érdekekkel kutatjuk a nemzetek életének összes nyilvánulásait. A köz- és magánélet, a művészet és irodalom, a vallás és tudomány, a kereskedelem s polgári törvények egyaránt érdeklik a történészt. Azért ma a történelmet a népek physiologiájának nevezhetjük.

28. *Kazázisz* Miklós irt a hellén szellemről a történetben *Ἡ ἑλληνικὴν πνεῦμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ*. Athén. 1884.

29. *Kappótas Angelos* irt előszót a történet bölcsészetéhez. *) Ő nem *ἱστορία*-t, hanem *ἱστορίαν*-t ír, mert szerinte *ἱστορία*-tól és *ἱσμία*-tól (dórilag *ἱσμία*) származik, mely az *οἶδα*-nak némely alakjaiban fordul elő. Az *ἱσμία* (*ἱσμία*) ismét *ἱσμός*-tól jön, melytől az *ἰσάζω* is származik, melyet a népnyelv betűáttétel által *ισάζω*-nak mond s melynek eredeti jelentménye *egyenlített*, tárgyképzési jelentése pedig *készíték*. Az *ἱσμός*-t pedig a népnyelv *ἱσμός*-nak mondja, a mi annyi mint *egyenesen húzott, egyenesen feszített*, átvitt értelemben pedig *egyhangu*, melyből a hasonló és igaz keletkezik. Az *ἱστορία* tehát a mondottaknak a történetekkel való egyenlőségét jelenti. Igaz ugyan, hogy *ἱστορία*, nem pedig *ἱστορία* a homéri költeményekben is fordul elő; de hogy *ἱσμός*-szal volna rokonságban, az nagy kérdés. S még az is gondolkodóba ejt hogy miként jutott a *t* az *ἱστορία*-ba, ha ez *ἱσμία*-tól származik.

De abban igaza van Kappótasnak, hogy a történelemben tudatlan politikus az oroszlanbőrbe öltözött számárhoz hasonlít. *Πολιτικὸς ἀνεστράφητος ὁμοιάζει πρὸς ὄνον ἐνδεδυμένον λεοντῆρ.*

Az *ἄνθρωπος* szó származásával is foglalkozik. Afrikában, úgy mond, van egy ökörfajú állat, melynek neve *σατώβλεψ*, mivel mindig a földre néz. Minthogy tehát az összes állatok közül egyedül az ember néz fölfelé, *σατώβλεψ*-nek kellene őt nevezni. S épen ezt jelenti az *ἄνθρωπος* szó, mely három szóból van összetéve, u. m.: *ἄνωθ' ὄρασιν ὄψ*. Ez mindenesetre valószínűbb, mint Curtius György véleménye, a ki *ἀνθρ ὄψ*-ből származtatja az *ἄνθρωπος*-t. Helyesebb volna azonban az *ἀνθρὸς ὄψ* (gen. *ωπός*)-tól származtatni, a mint ezt a *Πανόρη* 21-ik kötetének 286-ik lapján (Athén 1871) már Lamprylos Kyriakos tette, ki ott az ember-nek különféle nyelvekben előforduló elnevezéséről nagyon érdekesen érteke-

*) *Ἡροδότου πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἕως ἱστορίας*. Trípolis. 1888.

zett. Ezt az értekezést Curtius György nem ismerte, mert nem méltatta figyelmére a mai görögök nyelvészeti irodalmát.

A törökök, mondja tovább, *arnautáknak* nevezik az albánokat, mi az *argonautákra* s ezek által a thessaliali *pelasgokra* emlékeztet. Ezeknél pedig a *Σκοπάδαι* képezték az uralkodó családot, melynek őse volt *Σκόπας*; s innen keletkezett az albánok nemzeti neve *Szkyp*.

30. *Paparrigópulos*, athéni egyetemi tanár, másodszer adta ki a *hellén nemzet történetét* öt kötetben. *Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*. A legregibb időktől a jelenkorig. (Athén. 1885. és 1886.)

A hellenismus fogalmát s fejlődését ő is ő tárgyalja az ötödik kötetben *) melyből a következőket emelem ki.

A keresztény egyház a IV. században fordult el a *hellén* nevezettől, és kereszténynyé alakította át a pogány hellenismust; ez pedig a keresztény egyház által magának tulajdonította a konstantinápolyi monarchia alapítását. Azért nem kell csodálkozni, hogy ez a nemzet, habár görögül beszélt, habár hellén oktatásban nevelkedett föl s habár különféle hellén emlékek s hagyományok ölben élt, még sem akart új, hatalmas szövetségesétől elszakadni s tovább uralkodék a Keleten *római* nevezete alatt, fölládozva saját nevét a lényegnek. De mihelyt a bálványimádás megszűntével az egyháznak semmi oka sem volt többé a hellenismus ellen harcolni, akkor a nemzet lassankint újra fölvette a *hellén* nevet. *Lassankint* mondom; mert találkoztak még mindig írók a XVIII-ik századig, kik a helléneket *rómaiaknak* neveztek. De a törökök a *rómaiak* alatt nem csak a görögöket, hanem az alájok került összes keresztényeket is értették.

Midőn Konstantinápoly lett a byzanti birodalom fővárosa, fokokint szaporodó lakosai hellének és hellénül beszélő idegenek voltak. Az összes papok hellén nyelven tartottak a néphez szent beszédeket. Az oda tóduló keresztény és pogány tudósok mind hellének voltak. Az irodalom, a tudomány, a művészet, az egész szellemi élet görög volt. Majdnem az összes polgári és katonai tisztviselők hellének valának részint Hellasból, részint Ázsia és Afrikából. Konstantinápoly tehát épen olyan hellén város volt, mint azelőtt Nagy Sándor utódai alatt Alexandria Egyiptomban,

*) *Ἐπιλόγιος ἕως ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*.

Antiochia Syriában, Nikomedia Bithyniában. E városok csak annyiban különböztek Konstantinápolytól, hogy ők terjesztették a hellenismust a vidékre, Konstantinápolyba pedig a vidékről özönlött a hellenismus s innen gyakorolta befolyását a birodalomnak egész jellemére.

A VII. században Kr. u. az összes törvények, rendeletek, hivatalos okmányok csak görög nyelven voltak szerkesztve. A hadi testületek s a közigazgatási alosztályok a *θήματα* nevet kapták. A pénzeket kiszorították a görög feliratok a latinokat. A latin hadi műszók helyett görögöket hoztak be; például *longini* helyett *κλίμακτοι*, — *comites* (*κόμητες*) helyett *στρατηγοί*.

31. *Lampros* Pál, Chios uralkodóinak középkori érmeit írta le *) Ö vagyonos levén, nyugodtan foglalkozik évek óta kedvenc tárgyával, az éremtannal. Eddig mintegy húsz érmészeti könyvet írt, ide nem értve számos czikkeit, melyek francia, német, olasz folyóiratokban jelentek meg. Könyvéhez 11 tábla van csatolva 156 chioszi érem hasonmásával.

32. *Tzivanópulos* írt általános történetet. *Γενική ιστορία* (Athén. 1886.)

33. *Baphidís* kiadott egyházi történetet. *Εκκλησιαστική ιστορία*. 1886.

34. *Politis* fordította Falke Hellasát e czim alatt: *Φαλκε-Πολίτου Έλλάς. Βίος των αρχαίων Έλλήνων*. 300 képpel. Ára a 25 ívből álló munkának 50 drachma. (Athén. 1886.)

35. *Typaldos* L. A. leírta a marathóni csatát. *Η εν Μαραθῶν μάχη*. (Athén. 1886). Idézvén különféle utazók véleményét a marathóni síkság fekvéséről, azt saját mérései szerint határozza meg.

36. *Paspátis* kiadta a régi Byzancez leírását. Nemcsak az épületeket s ünnepélyeket írja le, hanem sok helyrajzi kételyt is távolít el. Jól jegyzi meg, hogy a byzanti írók legtöbbjei említést tevén helyekről s épületekről, nem írták le részletesen, mivel föltették, hogy kortársaik úgy is ösmerik azokat. Már pedig ezek a helyek és épületek nem kis részét képezik a byzanti történetnek. Azt is jól mondja Paspátis, hogy némely írók Byzanceznak csak árnyoldalait emelték ki, fényoldalairól pedig mélyen hallgattak. Ilyenek az első byzanti császárok igazságszerető törvényei, — a vakbuzgó arabok

*) *Μεταμονηζα νομίσματα των Αρκαδών της Κίον*. Athén, 1886.

elleni szerencsés csatájok a VIII. század elején, mely ha rosszul üt ki, egész Európát muzulmanná tehetné volna, — nagyszámu irodalmi munkák, melyekből az európai s egyéb népek középkori életét ismerjük meg, — csodálatra méltó vízépítészeti művek, — a keresztény vallás leghellénebb alakulása, — az Agia Sophia, az Istennek e legnagyobb szerűbb lakhelye. Mind ezek nem bírják a byzantinok rágalmozóinak száját bedugni.

37. *Dimítza*: Alexandria története alapításától kezdve az arabok által lett meghódításaig. *Ιστορία της Αλεξανδρίας από της κτίσεως μέχρι της από των Αράβων κατακτήσεως αυτής*. (Athén. 1885.)

38. *Palamas*: Egyházi történet. *Εκκλησιαστική ιστορία*. Konstantinápoly, 1886.

III. Földrajz és statisztika.

39. *Lazaridís* fordította Villedart *Japánnak történeti leírását*. *Ιστορική περιγραφή της Ιαπωνίας* (Konstantinápoly. 1883). Rajzokkal.

40. *Makarovs* kiadta Tomson munkájának: *A mennyei birodalom vagy a khinaiak és indokhinaiak fordítását. Το οὐράνιον κράτος ἔτσι οι Σίνας καὶ οι Ἰνδοσίνας*. (Konstantinápoly. 1884.)

41. *Kyphiótis* János leírta Konstantinápolyt és külvárosait. *Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν προαστείων αὐτῆς*. (Athén 1884.)

42. *Pános Kontogeorgis* közreboesátotta értekezését a régi Tomi helyéről. *Περὶ της θέσεως της ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως Τόμους*. (Braila. 1884.). Ovidius száműzetésének ezt a helyét többen kísérelték már meghatározni, Strabo (VII, 6) mezővárosnak nevezi, de Caracalla császár alatt már mint Scythia fővárosát találjuk. Szerzőnk szerint Tomi ama nagy helyen feküdt, mely magában foglalja ma az Anadolki és Palási falvakat s északnyugotra terjed el a Kamarás falván túl.

43. *Pervánoglos* János angolból fordította Smith Ágnes tekineteit a hellén életre és helyrajzra. *Αρχαία Σμύθη βλήματα ἐπι τοῦ ἑλληνικοῦ βίου καὶ της ἑλληνικῆς τοπογραφίας*. (Lipese. 1885.) A többi között van benne egy fejezet a görög nyelvről, jellemről és vendégszeretetről.

44. *Bikélas* Dömötör leírta az utazását *Nikopolisból Olym-*

riába. *Από Νικοπόλεως εις Ὀλυμπίαν*. Megjelent francziául is: *De Nicopolis à Olympia* (Paris, Ollendorf; 1885.)

45. *Schinás Miklós*, őrnagy a mérnöki karban, irt két útinaplót; egyet Macedoniáról, a másikat a határszabályzó vonalról.¹⁾

46. *Zographákis* leírta Hermüpolist (Syrát) kereskedelmi, ipari és hajózási tekintetben. S a könyv jövedelmét a földrengés által megkárosult peloponnesusi lakosok fölsegélyezésére szánta. Munkájához előszót irt Gabrielidis, az *Akrópolis* szerkesztője. *Περὶ Ἑρμοπολέως ὑπὸ ἐμπορικῆν, βιομηχανικῆν καὶ ναυτικῆν ἐποφεν*. (Athén, 1886.)

47. *Phrankúdis* Eurybiádis írta Kyprus holyrajzának s általános történetének kézikönyvét. *Ἐγχειρίδιον χωρογραφίας καὶ γεωγῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου*. (Alexandria, 1886.) Idegenek s főleg angolok már sokat irtak Kyprusról, de többnyire tévesen. Ellenben Phrankúdis, mint született cyprusi, szabatos s hitelreméltó író.

48. *Miliarákis* Antal, megírta Argolis és Korinthia megye új és régi politikai földrajzát.²⁾ Ő 1884. és 1885-ben beutazván az általa leírt helyeket, saját tapasztalása alapján szerkesztette munkáját. Azt mondja, hogy az európai írók többnyire csak a régi Hellas földrajzával foglalkoznak s ha némelykor a mai Hellas földrajzáról is irnak, majdnem mindig botlanak.

1884-ben kiadta a kykládok leírását.³⁾

49. *Sakellários* Anasztáz kiadott földrajzi Atlaszt földrajzi es statisztikai jegyzetekkel.⁴⁾ A görögországi térképen meg vannak jelölve az országutakon kívül a vasuti vonalak is, melyek hossza 520 kilométer, de 1887-ben már 109 kilométerrel nagyobb lesz. A statisztikai jegyzetek szerint van Görögországnak egy millió 948,174 lakosa, 21 elsőrangú és 10 másodrangú torpillája, 3164 vitorlás és 60 gőzhajója, 455 millió 661,192 drachma adóssága, sat. A többi államokról is részletesek a statisztikai adatok.

¹⁾ *Νικοπόλεως Σχινῆ Ὀδοιπορικὸν Μακεδονίας, ἐς Ὀδοιπορικὸν τῆς νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς*. Athén, 1886.

²⁾ *Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας μετὰ γεωγραφικῶν πλάνων τοῦ νομοῦ*. Athén, 1886.

³⁾ *Ἰστορικὰ περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων*. Athén.

⁴⁾ *Ἀτλάς γεωγραφικὸς μετὰ γεωγραφικῶν καὶ στατιστικῶν σημειώσεων*. Athén, 1886.

50. Kapralos irt *«Föl a hegyekre; utazási jegyzetek»* című munkát. *Κ. Α. Καπράλος Ἀπὸ τὰ ὄρη, ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις*. Athén, 1886. Munkájában olvassuk, hogy 1885-ben az Athén és Marathon között fekvő Kropiában tűz támadván, negyvenezer fenyőfát hamvasztott el.

51. *Gedcôn Mawuel*, a kiről, mint történetíróról, főlebb szoltam, irt Athos hegyéről. *Ἡ Ἄθως*. Konstantinápoly, 1885.

IV. Bölcsészet.

52. *Moschákis Ignác*z értekezese a szabad akaratról. *Ἡ ἐλευθέρα θέλησις*. (Athén, 1881.)

53. *Valettas* János francziából fordította Eichthal Gusztáv, munkáját Socrates istentanáról s gondviselési nézetéről s függelékül csatolta Xenophon Emlékezetességeinek ama helyeit, melyek a munka tökéletesebb fölfogását elősegítik. *Ὁ Σωκράτης καὶ τὰ κατ' ἑμῆς. Θεολογία τοῦ Σωκράτους. Τὸ περὶ προνοίας δόγμα. Πραγματεία γαλλιστὶ συγγραφεύου ὑπὸ Γουσταύου Ἰ. Εἰχθάλ. Ἐξελληνισθεῖσα δὲ μετὰ προσθήκης ἐν παραστήματι τῶν Ἀποσημονορημάτων τοῦ Ξενοφώντος. ὑπὸ Ἰωάννου Ν. Βαλέττα*. (Lipese, 1884.) E munkában ki van mutatva a nagy hasonlatosság a vallási válság között Sokrates idejében és a jelenkorban, és az isteni gondviselésről szóló tan, melyet Sokrates a tudományos skepticismus s a sokféle babona ellenében hirdetett. A fordító előadja a bevezetésben Sokrates egész bölcsészetét és Sokratés arczképét a Louvre-ben megőrzött márvány mellszobra után.

54. A görög bölcsészet történetét Zellertől kivonatilag görögre fordította *Evangelidis Margaritis*, kiadta pedig saját költségén Nikodém, jeruzsalmi patriarcha.*) Evangelidis azelőtt Zeller hallgatója lévén, legjobban fogta föl az ő munkáját. Nagyon czélszerűen cselekedett, hogy munkája végéhez két átnézetet is csatolt. Az egyik adja a bölcsészek időrendét; a másikban megtalálja az olvasó a bölcsészeti értelemlhatározásokat s minden fogalomnak a történetét.

*) *Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐξελληνισθεῖσα ἐπὶ Μαργαρίτου Ἐυαγγελίδου. Ἐκδίδεται φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῆς Α. Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολίμων Κυρίου Νικοδήμου*. Athén 1886.

55. Ugyan ő írta előbb az *ismeret elméletének a történetét* *Ιστορία τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως*. Athén. 1885.

56. *Skaltúnis* János irt tanulmányt a vallásról és tudományról.*) Célja az uralkodó vallástalanságot a tudomány fegyverével legyőzni. Ő nem támaszkodik valamely pozitív vallásra, s nem hivatkozik dogmákra, hanem a materialismus hirdetőit a vallásos érzet megmásíthatatlan igazságaival támadja meg, mely érzet mindenütt és mindenkor nyilatkozik.

V. Theologia.

57. *Kalogerás* Nicephor, leköszönt patراسi érsek, a hellén trónörökös volt tanítója, az atheni egyetem tiszteleti tanára kiadta először egy régi kéziratból Sz. Pál leveleinek magyarázatát *Zigabenus Euthymtól*. *Εὐθύμιος τοῦ Ζιγαβηνῶ ἐρμηνεία εἰς τὰς ἑπτὰ ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ εἰς τὰς ζ' καθολικάς. ὡν πρῶτον ἐκ παλαιῶ χειρογράφων ἐκδομένη μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων ὑπὸ Νικηφόρου Καλογεῤῥᾶ, ἀρχιεπισκόπου πρώην Πατρῶν, διδασκάλου τῆς Α. Υ. τοῦ ἐπιδόξου Διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντίνου, καὶ ἐπιτίμου καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῇ Ἀθῆναι πανεπιστημίῳ. Τόμος πρῶτος, περιέχων τὴν ἐρμηνείαν τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, τῶν ἄλλο πρὸς Κορινθίους καὶ τῆς πρὸς Γαλάτας.* — Latin czime is van, u. m.: *Euthymii Zigabeni Commentarius in XIV epistolas Sancti Pauli et VII. catholicas, nunc primum ad fidem codicis antiqui cum prologo et animadversionibus edidit Nicephorus Calogeras, olim archiepiscopus Patrensis, magister serenissimi principis hellenici Constantini et universitatis Athenarum professor honorarius theologiae. Tomus prior, complectens praefationem et interpretationem epistolae ad Romanos I. et II. ad Corinthios et ad Galatas.* (Athén. 1887.)

58. Ugyan ez a szerző kiadta 1883-ban a *Lelkipásztorságot*. *Ποιμαστική*.

59. *Kalliphron* kiadta a püspöki és egyházi szónokok beszédeinek gyűjteményét 1861-től 1886-ig. *Συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν λόγων ἐκφωνηθέντων ὑπὸ ἱεραρχῶν καὶ ἱεροκλήριων τῆς ὀρθοδόξου*

*) *Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη*. Μόστυ. Triest. 1884.

ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ αὐξᾶ — αὐπᾶ. (Négy kötet. Konstantinápoly, 1886.)

VI. Nevelészet.

60. *Biöni* György beszéde az atheni oktatási társaság 50-ik évfordulóján, a társaság jegyzőkönyvében. *Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθῆναις φιλεκαταδευτικῆς ἐταιρίας. Λόγος ἐκφωνηθῆς ἐν τῇ ἐορτῇ τῆς πεντηκονταετηρίδος*. (Athén. 1886.)

VII. Jogtudomány.

61. *Momperratos* Antal, ügyvéd, irt egy értekezést a házasság előtti ajándékról a római s különösen a byzanti jog szerint. *Πραγματεία περὶ προγαμίας δωρεῆς κατὰ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον*. (Athén. 1884.) A munka két részből áll. Az elsőben (1—109. l.) megbeszéli a szerző a XIX. század előtti franczia és német jogászok elméleteit a házasság előtti ajándékról, kik mindannyian azt taníták, hogy a házasság előtti ajándék czélja a hozomány biztosítása. Azután szemlét tart a XIX. század német jogászainak ide vonatkozó értekezései fölött. *Burchardi* szerint a házasság előtti ajándék a vagyonnak egy része, melyet a férj vagy vőlegény vagy e helyett egy harmadik azért ad, hogy, ha a férj meghal s gyermekek maradnak hátra, ama vagyon haszonélvezete a nőt illesse. *Glück* úgy vélekedett, hogy a házasság előtti ajándék lényeges czélja az özvegyasszony eltartása. *Francke* szerint az a férj adománya a nő számára, melylyel ez magát férjének tetszés szerinti elválása ellen biztosítja, s melynek eredetét a tartományok szokásjogában kell keresni, melyet a császári rendeletek oltalmukba vettek. *Warnkönig* szerint pedig onnan keletkezett, hogy a hozományi szerződésben a nő halálesetére a hozomány egy része a férj számára biztosítva volt. A méltányosság megkivánta tehát, hogy a férj is viszonaajándékot, viszonzozományt nyujtsou a nőnek. A hozománynak és a házasság előtti ajándéknak az alapja a házastelek jogegyenlősége, a czélja pedig a megegyezés ezen jogegyenlőség támogatására. *Löhr* elmélete szerint a házasság előtti ajándék a férj részéről a nő számára keletkezett vagyon, melynek úgy, mint a hozománynak köz-

vetetlen czélja, a házasság terhein könnyíteni. — Ezeket az elméleteket visszautasítja a szerző (4—24. l.), mivel nem illenek minden korra. Azután előadja a házasság előtti ajándéknak majdnem ezeréves történetét. Az ó-római jog nem ismerte ezt az ajándékot; alapelemeit azonban megtalálja a szerző a jegyések viszonyos ajándékaiban, akár *arrha*, *sponsalia* vagy *sponsalitia*, akár más volt legyen a nevök. Innen fejlődött ki valószínűleg a házasság előtti ajándék, melyre nézve már Severus, Antoninus, Gordianus, Valerianus, Gallienus, Aurelianus, Diocletianus és Maximianus rendeleteket (*de donationibus ante nuptias vel propter nuptias*) bocsátottak ki, a mint ezt a justinianusi Codexből (V, 3) láthatni. A byzanti birodalomban Nagy Konstantin említi először a házasság előtti ajándékot és pedig a 319-iki és 336-iki törvényében. Legrégibb nyomait azonban a szerző az ó-görög erkölcsökben és szokásokban találja, hivatkozva a homéri költeményekre és Poluxra, hol a férj által az arának adott ajándékok neve *ξόνα*. De Solon törvénye, melyre szintén hivatkozik, semmit sem bizonyít, mert az csak azt határozza meg, hogy miből állhat a hozomány. (L. Telfy: Corpus iuris attici graece et latine. 1359. §. és a Commentarius hozzá.) Sokkal inkább hivatkozhatott volna Harpoerationra az *ἀποτραχτοί* szó alatt: «Ha a férjhez ment nőnek a rokonok hozományt adnának, követeljenek a férjtől a hozománnyal egyértékű zálogot, például házat vagy telket». (U. o. 1360. §.) Ezt a szokást nem hagyhatta figyelmen kívül sem a keleti sem a nyugati római birodalom, hanem szabályozásra szoruló tárgynak kellett tekintenie. II. Theodosius előtt a jegyések viszonyos ajándékainak érvényességéhez tartozott az átadásuk (*traditio*) a házasság előtt. Ezt Theodosius 437-ben eltörölve, azt rendelte, hogy a házasság előtti ajándék ígérete is elégséges. De még fontosabb volt ama rendelete, mely szerint a túlélő fél úgy a házasság előtti ajándékot, mint a hozományt a gyermekek számára tartozott megőrizni. E rendelet vetette meg alapját a szorosabb köteleknek a házasság előtti ajándék és a hozomány között. Később I. Justinus császár megengedte, hogy a házassági ajándékot a házasság tartama alatt is a hozomány teljes értékeig lehessen fölemelni. Justinian császárnak 539-ik évi Novellája pedig rendelte, hogy a házasság előtti ajándék és a hozomány egyértékűek legyenek, mivel ő szem előtt tartá a házasság jogegyenlőségét. Azért változtatta e kifejezést *ante*

nuptias donatio erre *propter nuptias donatio*. Leo és Constantinus Copronymus császárok (717—775) rendeletei szerint nem kellett többé egyértékűnek lennie a házasság előtti ajándéknak a hozománnyal. S a túlélő férj, ha nincsenek gyermekek, nem csak azt kapta vissza, a mivel a házassághoz hozzájárult, hanem még a hozomány negyedrészt is, mint házassági nyereményt (*γαμικόν κέρδος*). A túlélő asszony pedig az egész hozománnyon kívül férje hagyatékának negyedrészt kapta meg. E házassági nyereményre egy új műkifejezés is keletkezett, t. i. *ἐξ ἀπαθίας χάριτος* (gyermektelenségből származó eset). Basilius császár 870 és 878 között új törvénygyűjteményében, melynek neve *Πρόχειρος Νόμος*, megkülönböztette az eljegyzési ajándékokat úgy a felpénztől (*ἀοραβών*, *arrha*), mint a házasság előtti ajándéktól. A felpénznek csak az volt a czélja, hogy a házasság létesüljön. Az eljegyzési ajándékok (*donationes sponsalitia*) csak a nemes érzület (*ἐλευθεριότης*) kifolyásai voltak. A házasság előtti ajándékot azonosította ugyan a hozománnyal, de hogy ezzel egyértékű legyen, arról a *Πρόχειρος Νόμος* semmit sem szól.

A *Basilica* ezimű törvények 887-ik évi rendelete szerint, ha az elvált felek közül egyik sem lép új házasságra, a nő visszakapja hozományát, a férj pedig házasság előtti ajándékát. Constantinus Porphyrogenitus azt rendelte a X. században, hogy, ha a férj gyilkosságban marasztaltatik el, a hozomány és a házasság előtti ajándék a nőé legyen; de ha gyermekei vannak, akkor csak a haszonélvözet illesse. — A *Πρόχειρος Νόμος*-t a XIII. század végén s a XIV. század elején névtelen szerzők bővítették s azóta *Prochiron auctum* név alatt szokták idézni. E szerint a házasság előtti ajándéknak nem szabad nagyobbnak lenni a hozománnyal, de kisebb lehet. A *Πρόχειρος Νόμος*-nak egy más bővített kiadása az *Ἐπαναγογή* nevet viseli; s ez azt rendeli, hogy, ha az ígért hozomány ki nem fizettetik, akkor megszűnik minden igény a házasság előtti ajándékra. Ha pedig a hozománnyal csak egy része fizettetik ki, akkor a nő csak arányos részt követelhet a házasság előtti ajándékból. De ha a megkínált hozományt a férj vagy atyja vagy nagyatyja el nem fogadja, akkor a férj elválás esetében meg nem tagadhatja a házasság előtti ajándék kifizetését. — Az utolsó byzanti jogász, Harmenópulos (1320—1380) azt mondja ugyan, hogy az ő korában Basilius, Leo s a későbbi császárok törvényei még érvényesek

voltak, de az ő *Ἐξάβιβλος* című munkájának kedvező fogadtatása s általános használata azt bizonyítja, hogy a föntebbi törvényeknek nem lehetett már nagy gyakorlati értékök. Görögországban a török uralom alatt a szabadságháborúig Harmenópulos munkája szolgált törvénykönyvül.

Munkájának 2-ik részében (113—218. l.) a szerző számos törvények és rendeletek alapján így határozza meg a házasság előtti ajándékot: ez ama vagyon, melyet a nőlegény vagy a férj vagy egy harmadik vagy az újabb byzanti jog szerint a törvény arra rendel, hogy először a házassági terhek s a hozomány támogatására s másodsor az özvegyiségre jutott nő házassági nyereségének biztosítékául szolgáljon, különösen ha ilyen házassági nyereség a túlélő férj számára is a hozományból szerződésileg biztosítva van.

62. *Phlogaitis* kiadta Görögország bíraskodási törvényeit. *Οἱ δικαστικοὶ νόμοι τῆς Ἑλλάδος*. Az egész munka nyolcz kötetből fog állni. Eddig két kötet jelent meg. (Athén. 1886.)

63. *Angelópulos* írta a közigazgatási jog rendszerét. *Σύστημα διοικητικῶν ὁρίων*. (Athén. 1886.)

VIII. Politika.

64. *Mikonios*, jogtudor, olaszból fordította Minghetti munkáját a politikai pártokról s azok befolyásáról az igazságügyre és közigazgatásra. *Τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ ἡ τοῦτων ἐπιρροαὴ εἰς τὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς διοικήσεως*. (Lipese 1884.)

IX. Nemzetgazdaság.

65. *Sutzos*, az athéni egyetem tanára, második kiadásban bőcsátotta közre két kötetben *Γαζδαγάγαν (Πλουτολογία)* című munkáját. Ebben nem csak a gazdagság származását, forgalmát elosztását magyarázza, hanem a társadalmi tudomány legnehezebb kérdéseivel is foglalkozik s nemzetgazdasági vizsgálatait különösen a mai Hellas pénzügyi s földbirtoki állapotára terjeszti ki. Nagyon szépen adja elő az e tárgyakra vonatkozó rendszereket Platótól kezdve a jelenkorig s kemény bírálat alá veszi Görögországnak mai adóztatási módját.

66. *Zappas*, jogtudor, francziából fordította a híres Garnier nemzetgazdasági kézikönyvét. *Οἰκονομολογικὸν ἐγχειρίδιον*. (Bukarest 1887.) Az előbeszédben azt mondja, hogy a gazdasági kérdések képezik minden helyes és előrelátó politikának az alapját s hogy ma a legelőhaladottabb s legtörvényszerűbben kormányzott államok azok, melyek nagyobb gondnal és észszerűséggel foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel.

67. *Trikápis Charilaos*, Görögország miniszterelnöke, kiadta külön füzetben (nagy 8-ad rét, 45 l.) azt a beszédét, melyet a görög képviselőház 1887-ik évi márczius 24-én (ápril 5-én) tartott ülésében mondott, midőn a kormány pénzügyi rendszerét tárgyalta. *Χαριλάου Τρικαπῆ προθρονονοῦ ἀγόρευσις ἐν τῇ βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 24 Μαρτίου 1887, συζητουμένου τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τῆς κυβερνήσεως*. Athen. S e beszédevel nagy diadalt aratott.

X. Természettudományok.

68. *Phustános János*, orvos, irt az álomlátásról vagy életi delejességről. *Υπνωτισμὸς ἢ ζωικὸς μαγνητισμὸς*. (Syra. 1885.) Valóban tudományos munka. A függelékben szól a bűvészetéről és spirítismusról. *Περὶ μαγείας καὶ πνευματισμοῦ*. Ebben figyelmezteti az olvasót, hogy ne higgyenek ilyen fajta ámitóknak és csalóknak.

69. *Damergis*, a vegyész tanára, irt az ételek és italok hamisításáról. *Νοθεύσεις ἐδαδιῶν καὶ ποτῶν*. (Athén. 1887.) Ebben útmutatásokat ad a liszt, kenyér, kétszersült, ételek, tej, irósvaj, bor minőségének megvizsgálására.

XI. Orvostudomány.

70. *Paolos János* irt sebészeti kézikönyvet *Ἐγχειρίδιον χειρουργικῆς*. Athen. 1884.

XII. Szépirodalom.

71. *Drosinis György* beszétyeket és onlekezeseket tett közzé.*) Egészben véve hat darabot. Legérdekesebb az *Amaryllis* című, melynek kivonata ez:

*) *Ἐπιγράμματα Ἀρσίνης Δηγηματα καὶ Ἀναμνήσεις*. Athen. 1886.

István, jogtudori vizsgálatai után, idülni ment Athénből nagybátyja jószágára. Szándoka volt ott két hétig időzni: lett azonban belőle két hónap. Athénbe visszatérvén, elbeszélte egyik barátjának e hosszú távollét okát.

A tengerparton, a hol kiszálltam, mondja István, egy óriás ember várt reám, nagybátyám gazdatisztje. Lóra ültünk s a legbájosabb vidéken át nagybátyám jószágára értünk, a ki azonban másutt lakott. Este sétálni mentem s a falu összes állatai s asszonyai látásomra futásnak indultak s a kutyák szörnyen megugattak; úgy látszik, hogy öltözőkeimtől ijedtek meg. Visszatérvén a lakásomba, mely két nyomorultan butorozott szobából állt, megijedtem az ottani piszoktól, mert a gazdatiszt, úglátszik, féregtani gyűjteménynyé változtatta át nagybátyám házáat. Egész éjjel nem tudtam aludni s bálni kezdtem, hogy nagybátyám kívánságára két hétre jöttem ide. Másnap este látogatójegyet találtam az asztalomon, *P. Anastáz* névvel, melyen ez volt írva: «Szomszéd uram! Eljöttem, hogy *Isten hozott*-at mondjak, de nem találtam otthon. Nem lesz talán szerénytelenség, ha holnap reggelre kertembe hívom meg, hogy együtt tejezzünk.» A gazdatisztól megtudtam, hogy ez az Anastáz egy becsületes ember, a ki tavaszkor a szöllőjébe szokott jönni s a szüret után ismét eltávozni. Másnap reggel tehát oda indultam a gazdatiszt kíséretében. A kert ajtajánál megszólít egy szolga, hogy várjak a kert kéjlakában, míglen az ura haza jövend. A mint a szép és nagy kertben vártam, egyszerre hallok a fák mögött egy gyönyörű hangú dalt az *aratónéről*. S mindjárt reá megpillantottam egy leányt, a ki azonban engem nem vett észre. Szőke haját piros és fehér rózsák ékesítették. Fülbevaló helyett arca mindkét oldalán egy pár cseresnyét viselt. Egyik kezében egy nagy rózsacsokrot tartott, a másikban pedig cseresnyével telt kosarat. Egyszerű, fehér ruhában volt, mely mint a hab ömlött el a testen. Ő közel a kéjlakhoz, s a mint engem, az ismeretlent, meglát, annyira megijedt, hogy a virágok kiestek a kezéből; azután gyanítván kilettemet, elpirult, lerázta fejéről a rózsákat s a fülbevaló gyanánt szolgáló cseresnyét: «Sajnálom kisasszony, mondám, hogy az első érzelem, melyet önnek okoztam, a felelem. Boecsásson meg.» Ő mosolyogva nyújtotta nekem a kezét. «Az én helyzetem, mondá, rosszabb; mert reggeli cziczomámmal nevetésre indítottam önt. A mezei tartózkodás gyermekké változtatja az embereket. Az

atyám is, kora daczára, velem együtt itt gyermekké lesz.» Ebből megértettem, hogy ő Anastáz ur leánya. Lehajoltam és segítettem neki a szétszórt rózsákat fölszedni. E közben megérkezett Anastáz úr s megköszönte, hogy elfogadtam a meghívását. Amaryllis, így hitták a leányt, eltávozott, hogy elkészítse a reggelit, Anastáz pedig elmondta nekem ezalatt saját élettörténetének egy szakaszát. Ő kereskedő volt Marseilleben s tíz évvel ezelőtt Görögországba jött s megvette ezt a jószágot; de három évvel később meghalt a neje s fiatalabb leánya. Amaryllis visszajöven a juhtejjel, kérdeze, vajjon az egész nyarat töltendem-e nagybátyám jószágán? S hallván tőlem, hogy csak nyolcz napig szándékozom még maradni, keeses mosolylyal azt válaszolta, hogy abból semmi sem leend. Azután abban állapodtunk meg, hogy délután öt óra felé kirándulunk a Kis-Forráshoz, mire a leány néhány rózsát nyújtott nekem s én haza indultam. Délután öt órakor ismét ott termettem s együtt indultunk a Kis-Forráshoz. Útközben Amaryllis zerge fürgeséggel futkosott a sziklákon s bársonyvirágot szedett.

Az atyja leült, hogy pihenjen, én pedig tovább mentem a leánynyal bársonyvirágot szedni. Egyszerre csak elnevettem magamat. Midőn a leány nevetésem okát kérdezte, így válaszoltam: «Ha tavaly valamely czigány nő azt mondta volna nekem, hogy egy év múlva Görögországnak valamely tengerparti pusztaságán bársonyvirágot fogok szedni, kikergtettem volna. És még is.» Ezt nagyon zokon vette Amaryllis s az összes bársonyvirágokat, melyeket neki átnyujtek, a tengerbe dobta, es szótlánul visszamentünk az atyjához, a kinek kérdésére, vajjon hol van a bársonyvirág, azt felelte, hogy darázs volt rajta, azért a tengerbe dobta. Visszatérvén Anastáz lakába, megvaesoráltunk, de Amaryllis kedvetlen volt, keveset evett, hidegen mondott nekem jó éjt s aludni ment. Én lóra ültem s hazamentem, töprenkedve Amaryllis rossz kedve miatt. Majdnem az egész éjt álmatlanul töltém. Reggel kaptam a nagybátyámtól levelet és hírlapokat. Ezeket elejétől végig, az utolsó hirdetésig elolvastam, a mit azelőtt soba sem tettem; de legalább megöltem az időt. Másnap unalmamban kilovagoltam minden czél nélkül s észrevétlenül a Kis-Forráshoz érkeztem. Ott leszálok, körülmézek s egy papírdarabot találok, melyen ugyanazok a versek voltak fölírva az *aratónéről*, melyeket Amaryllis akkor elénekelt a kertben, midőn legelőször meglátogattam. Ez tehát,

gondolám, az ő írása. Megesókoltam s eltettem. Este ismét Anasztáz látogatójegyét találtam, a melyen másnapra, (t. i. vasárnapra) meghívott a kápolnájába. Én elmentem. A mise után Amaryllis a legnagyobb szíveséggel elém jön s kezét nyújtja. Sem rossz kedv, sem hidegség nem volt mennyeileg ragyogó szemében látható. Azután megmutatta nekem anyja s nővére sírköveit; mindegyiken egy bársonyvirág-koszorú függött, s hozzám fordulva mondá: «hát oly nevetséges az, ha valaki bársonyvirágot szed?» Én elpirultam s lesütöttem a szememet. Azóta mindennap meglátogattam, némelykor kétszer háromszor is Anasztáz szomszédomat, s boldognak éreztem magamat. Boldogságomat azonban megzavarta egy katonacsapat hadnagya, a kit Anasztázhoz beszállásoltak. A hadnagy nagy szájhős volt s Amaryllis eleinte szívesen látszott hallgatni az ő henezegéseit, a mi engem bosszantott, annyival inkább, mivel a hadnagy udvarolni is kezdett a leánynak, a mit azonban nagy megnyugvásomra Amaryllis hidegen fogadott. Ez néhány nap múlva panaszkodott nekem, hogy a róka megfojtotta a tyúkját a csirkéivel együtt. A hadnagy mindjárt ajánlkozott, hogy előbb el nem távozik innen, míglen az összes rókákat ki nem pusztítja. Ez az ajánlat sem nekem, sem Anasztáznak és leányának nem tetszett, mert ezen ürügy alatt a hadnagy még egy évig is itt maradhatott volna. De ajánlatát visszautasítani nagyon bajos volt. Az ő hadi terve szerint tyúkot kellene egy fa törzséhez kötni s egyik lába körül hosszú zsineget csavarni. Mi elrejtőznénk a cserjében s egyikünk meghúzná a zsineget, mire a tyúk kárálni fog. Erre előjön a róka s mi agyonlőjük. A mulatságos tervet elfogadtuk. S este tíz óra után a hadnagy, mintha rablók üldözésére indulna, handsárral, kétesövű puskával és revolverrel fegyverkezett föl. Amaryllis még soha sem látván revolvert, nagy kíváncsisággal nézte a szerkezetét. Rögtön elsül a fegyver; a leány két kezével betakarja az arcát s földre rogy. Az atyja azt vélvén, hogy leánya meghalt, ijedtében elájult. Én karjaimba vettem a leányt s a házba vittem. Ott láttam, hogy nincs megsebesítve, hanem csak a haja van megpörzsölve. Gyorsan meglocsoltam hideg vízzel s ő magához tért. Néhány percz múlva föleszmélt az atyja is s örömkönnyekeket hullatva, keblére szorítá a leányt. De a falubeliek hallván a lövést s a leány balesetét, fölfegyverkezve futottak a helyszínére, hogy agyonverjék a hadnagyot. Ő azonban bezárkózott a szobájába s másnap eltávo-

zott. Néhány nap múlva kirándultunk a Boszorkány-barlanghoz. Amaryllis elbeszélése szerint itt hajdan egy szép, fiatal boszorkány lakott, a ki a vidék összes leányait rúttá tette, az ifjakat pedig úgy elbűvölte, hogy mindnyájan belészerettek. Az anyák megátkozták s egy szent szerzeteshez folyamodtak, a kinek imádságára az Isten földrengés által elrepesztette a sziklákat, melyek a boszorkányt agyonnyomták.

Elérkezett az aratás is s mi majd nagybátyám, majd Anasztáz aratóihoz rándultunk ki, a kik ezt kiténtetésnek vették, főleg midőn Amaryllis némelykor csupa mulatságból maga is aratott. Ilyen alkalommal fölkeríttem Amaryllist, hogy énekelje el az *aratónéről* szóló dalt. A leány megdöbben és szememre hányt, hogy én loptam el tőle az elveszett dalt. De hallván, hogy a Kis-Forrásnál találtam, megnyugodott benne, hogy emlékül megtartsam, ha az általam eszközöndő másolatát esérébe adandom neki, mire én természetesen a legnagyobb szíveséggel reá álltam. Ezóta könyveket adtam neki kölesön, melyekben azonban aláhúztam ama helyeket, melyek véleményem szerint az ő jellemére és sajátosságaira vonatkoztak, hogy értse meg az ő iránta való szerelmemet. Ő sokszor megkért, hogy magyarázzam meg neki az aláhúzott helyek értelmét. De én mindig vonakodtam. Végtere egy este háza erkélyén ülve, midőn az atyja a szobában szundikált, Amaryllis haragosan mondá: «Jól van; nagyon sajnálom, hogy ennyire megaláztam magamat, a ki más embertől soha sem kértem valamit.» Erre bement a szobába s nem is búcsúzott el tőlem.

Nem sokára meglátogattott engem Anasztáz s bizalmasan közlé velem, hogy két évvel ezelőtt odaigérte leánya kezét. Jövendő veje, mondá, épen olyan, a minőt ő kíván és szereti a leányt, a mi legfontosabb, mert a házasság nem kereskedelmi társaság. A leány is szereti őt. S várható, hogy férje boldog leendő vele. Erre fölkiálték: a világnak legboldogabb embere lesz. Anasztáz mosolygott s kezét nyújtotta nekem és mondá, hogy az én véleményem megnyugtatta s igéretében megerősíti.

Távozása után kétségbeesésemben elhatároztam, hogy másnap visszautazom Athénbe s kiadtam a eseléseknek az úti rendelkezést. Estefelé elmentem Anasztázhoz elbúcsúzni. Ő nagyon csodálkozott, mivel reggel még semmit sem szóltam neki. Én azt hazud-

tam, hogy délben sürgőnyt kaptam, mely Athénbe szólit. Ő gúnyosan mosolygott, mert leolvasta az arcomról, hogy füllen-tek. A belépő Amaryllis megdöbbsent annak hallatára, hogy búcsúzni jöttem, s kért, hogy ne távozzam Athénbe. Daczára annak, hogy édes, elbájoló hangja megingatta elhatározásomat, még is azt válaszoltam, hogy távoznom kell. «Ha kell, jól van,» mondá a leány, s elválásom perczéig, éji 11 óráig, hidegen, büszkén viseltetett irántam. Csak azt mondta, hogy jó mulatságot kíván Athénben.

Én hazafele lovagoltam, de útközben ezer gondolat gyötört. Most éreztem csak, mily végtelenül szeretem Amaryllist. Visszafor- dultam tehát, paripámnak nem nagy öröme, s megálltam a leány ablaka alatt. Ő kinyitja az ablakot s nyugtalanul kiáltja: «Ki az?» Én szívemet akartam előtte föltárni, de félttem, hogy majd kinevet. Azt mondtam tehát, hogy szivartáskámért, melyet elveszettnek gondoltam, jöttem vissza, de íme, most látom, hogy a másik zse- bemben van. Amaryllis semmit sem válaszolt, hanem becsapta az ablakot. Másnap elutaztam Athénbe.

Midőn István végig elbeszélte volt a főlebb előadott élme- nyeit az ő barátjának, betoppant a nagybátyja, Aristides s így szólt: Én mindent tudok, a mi a jószágomon történt. Tudom, miért szöktél meg onnan, te esztelen. Halljatok most egy kis mesét. Volt egyszer egy derek ember, a kinek volt egy még derekabb barátja. Evés-ivás közben mondja az egyik: nekem van egy aranyos unoka- öcsém s neked egy gyémántos leányod. Hadd adjuk össze a gyé- mántot az arannyal. Jól van; mondá a másik, de egy kikötéssel. Annak idején küld hozzám az unokaöcsédet a nélkül, hogy meg- állapodásunkról neki valamit szólnál. Ha megtetszenek egymásnak, áll az alku. Itt a kezem. Ezen emberek egyike Anasztáz, másika én. Értettél most, te tökfilkó!

István össze-vissza esőkolta a nagybátyját s boldogan vissza- sietett Amaryllishez, ki őt szívesen fogadta, mert szerette.

72. *Bikélas* Dömötör őt beszélt adott ki,¹⁾ melyek legsike- rültebbje a *Csunya nővér* czimü.²⁾ Rövid tartalma ez: Bizonyos Platéas, a syrai gymnasium tanára, 1880-ban szomorúan vette

¹⁾ *Δογήματα*, Athén, 1887.

²⁾ *Η βιοχημική άδελφή*.

észre, hogy negyven éves korában nagyon kezd elhizni. Azért naponkint hosszabb sétára indult, s havonkint egyszer megmérte magát a vámház mérlegén, hogy tudja meg, vajjon apad-e a súlya? A sétáláson kívül orvosi tanácsra tengeri fürdőt is használt. De egy alkalommal úszás közben annyira megijedt egy közeledő czá- pától, hogy nem birt úszni s bizonyosan a hullámokban leli sirját, ha a közelben fürdő Diákos, törvényszéki ülnök, meg nem szaba- ditotta volna. A megmentett Platéas megesküdött, hogy soha többé nem megy a tengerbe úszni, s hogy élete megmentőjéről, Diákosról, soha sem fog megfeledkezni. S valóban azóta minden- nap fölkereste Diákost s biztosítá, hogy érette minden áldo- zatra kész.

Diákos megvallja neki, hogy szerelmes Mitrophánis ifjabb leányába s hogy a leány viszont szereti; de az atyja csak akkor akarja neki adni, ha előbb az idősebb leánya megy férjhez. Ez ugyan csúnya, mondja Diákos, de nagyon jószívü, a minőt a föld hátán nem lehet találni. Ő maga kéri az atyját, hogy változtassa meg határozatát. Ő valóságos angyal; imádja ifjabb nővérét. Ő viszi a háztartást. Kevés nő olvasott és tud annyit, mint ő. Az ifjabb szebb ugyan, de a lélek szépsége meg van mind a kettőben. Az idősebb is kincs s boldognak magasztalhatja magát, a ki fele- segül kapja.

«Miért magasztalod annyira, mondá Platéas, talán csak nem akarod nyakanba varrni? Igaz, hogy neked köszönöm az életemet; de ha hálám fejében azt kívánnád, hogy megnősüljek, vezess inkább a tengerhez s fojts meg ott, a hol megmentettél.»

Később azonban Platéas szemrehányásokat tett magának. Ő legyen tehát az oka Diákos boldogtalanságának? Így hálálja meg életének megmentőjét? Szóval, elszánta magát, hogy elveszi a csúnya leányt. S találkozáván az útezőn Mitrophánissal, minden teketória nélkül megkéri az idősebb leányát. Mitrophánist meg- döbbsentette ez a szokatlan eljárás, valamint az is, hogy most kéri legelőször idősebb leányának a kezét. S néhány napi meggondo- lási időt kért. Nem sokára Platéas nőül vette a csúnya, Diákos pedig a szép nővért.

73. *Phachri Angelika* írt megható beszélt, melynek czime: *Érvőszakolt házasság. Βίαιος γάμος, δεήχημα πρωτότυπον υπό Άγγελικής Φάχρη*. Bukarest, 1885.

73. *Valacanis* György nyolcz beszélyt boesátott közre egy kötetben. *Γεωργίου Βαλαβάνη Συγγήματα*. Athén. 1887.

75. A korán elhunyt *Vasiliadis* Spyridon drámai munkái *Attikai éjek* czíme alatt megjelentek 2-ik kiadásban. *Ἀττικαὶ Νύκτες. Τὰ Ἀπαντα Σ. Ν. Βασιλειάδου. Ἐκδόσεις β'*. (Athén. 1884). Közöttök van az angolra, francziára s Kállay Béni által magyarra fordított *Galatea* is.

76. *Balbis Stamalios* jogtudor, *Pandareus leányai* című költeményt írt, melyet Iyrai eposzocskának nevez.*) *Balbis* alapul vette a mythost, mely szerint *Pandareus* ellopta *Zeus* templomából a *Hephaestus* által készített arany kutyát; s azért feleségével együtt nyomorútan elpusztult. Árván maradt két leányát *Aphrodite* sajt-tal, mézzel és borral nevelte föl; *Héra* az összes nőket felülmúló szépséget s okosságot, *Artemis* sudár termetet adott nekik. *Athéne* pedig remekművekre tanította. De midőn *Aphrodite* az *Olympos*ba ment, hogy *Zeus*től férjeket korjen a leányok számára, azalatt harpyák elragadták a leányokat s az *Erinysek*nek adták, hogy ezeknek szolgálói legyenek.

Ezt a mythost 527 hexameterben dolgozta föl *Balbis*. Hexameteireit azonban nem a hangmenyiség (hanghuzam), hanem a hangsúly szerint írta.

77. *Politis* kiadott egy népdalt a megholt jüvéről. (*Τὸ ἀχρηστὸν ἄσμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ*. Athén. 1885.) Ez a népdal némi változtatásokkal el van terjedve az egész hellén földön. Peloponnesz, a görög szárazföld, a jóniai szigetek, a cycládok, Thessalia, Varna, Créta, Trapezunt egyaránt ismerik és dalolják. *Fauriel*, a ki először adta ki ezt a népdalt (*Chants populaires*, 1825), hasonlóságot talált benne *Bürger* Leonórájával. Ugyanezt tette *Fauriel* német fordítója *Müller* (*Neugriechische Volkslieder*. Lipsce. 1825), a ki még angol, skót és szerb mondákkal is kapcsolatba hozta. *Bagnolo* (*Romanzi popolari dei Greci moderni*, 1839) és *Tommaseo* (*Canti popolari*. Velence. 1842) nagy lelkesedéssel magasztalják ezt a népdalt. Hasonló mondákat találtak mások az islandi, svéd, dán népköltészetben, sőt az Eddában is.

E népdal eredetéről különfeleképen vélekedtek a kiadók. Némelyek szerint a szerb az eredeti; ebből átvették a bolgárok;

*) *Αἱ κόραι τοῦ Πανδάρου. Ἀργικὸν ἐπέμμα*. Athén. 1885.

ezeiktől az albánok, kiktől a görögökhöz jutott. *Sathas* és *Legrand* (*Basile Digenis Akritas*, epopée byzantine. Paris 1876*) ellenben azt mondják, hogy a bolgár népdal csak gyöngé másolata a görög eredetinek. Ugyanezt tartja *Politis* is. Szerinte az eredeti forrás a görög, melyből az albánok, bolgárok, szerbek s a többi szlávok hasonló népdala származott. Ő kimutatja, hogy az albán dalban több görög szó fordul elő, miből azt következteti, hogy az albánok a görögöktől kapták a dalt. Ezek továbbá a bolgároktól sem kaphatták, mert a bolgároknak a X. századig Kr. u. nem volt irodalmuk. Csak ekkor kezdték a görög egyházi könyveket fordítani, melyek azután tőlök az oroszokhoz és szerbekhez jutottak.

A kérdésben forgó görög népdalnak tizenhét, egymástól itt-ott eltérő szövegét közli *Politis*. Az első szöveg, melynek lelhelye *Athén*, ezt tartalmazza: Egy anyának van kilencz fia és egy leánya, kinek neve *Aretó*. Ezt nőül keri egy idegen, gazdag kereskedő; de az anyja nem akarja leányát külföldihez adni, mert fiai katonák s nem hozhatnák haza a leányt, ha itthon öröm vagy bú támadna. Erre azt mondja *Kostantás*, a legifjabb fiú: «add oda, anyám, a leányt, mert ha öröm vagy bú ér, én, akár éljek akár meghaljak, haza hozom *Aretót*». Az anya rááll, *Aretót* elvitték a külföldre. De rögtön táborba kellett szállniok a fiúknak s az anyjok fölkiált bújában: «Hol vagy *Kostantás*, hogy hozzad el *Aretót*, kit külföldre adtunk nőül? Most utána sovárogok, hogy zárja be szememet.» *Kostantás* fölkel a sirjából, haza megy, kivezeti a lovát, ráül, ellovagal, megáll *Aretónak* bezárt kapuja előtt, betöri s az udvarban van. «Hogyan jössz ide, *Kostantás*, ilyen időben?» «Kelj föl *Aretó*, jöjj velem, mert anyám sovárogo utánad.» «Mondd, öröm van-e a háznál, hogy aranyruhámot vegyem föl, vagy szomorúság, hogy gyászba öltözhödjem?» «Siessünk, *Aretó*: így is szép vagy.» Az úton madarak énekelének s emberi hangon mondák: «Ki látott ilyen esodát, hogy élők halottakkal sétáljanak?» «Hallod, *Kostantás*, mit mondanak a madarak?» «Hadd beszéljenek, hiszen csak madarak.» «Azt hiszem, *Kostantás*, hogy siri szagod van.» «Az úton eső lepétt meg s ruhám megázott, azért van siri szagom.» «Azt hiszem, *Kostantás*, hogy tömjénszagod van.» «Az úton egy kápolnába mentem s megszáritám a ruhámot; innen van a tömjénsza-

*) *L. Télfy: Középkori görög verses regények*. Budapest. 1883. 12. l.

gom.» — Megérkeznek az anyjok házához s Kostantás ott hagyja a kapunál Aretót. Ez hallja az anyját siránkozni: «Hol vagy Aretóm, hol vagy, hogy szememet bezárjad?» «Itt vagyok anyám, hogy láss és meggyógyulj.» «Isten hozott, Aretó! Kicsoda vezetett ide?» «Kostantás hozott ide s leszállt a lováról.» «Nem volt az Kostantás, hanem más valaki, mert Kostantást negyven nappal ezelőtt megölték.» «Jól mondták tehát a madarak: milyen csoda ez, hogy élők holtakkal sétálnak!» Anya és leány egymás karjaiba esnek s egy sóhajtással kiadják lelköket.

A 2-ik szövegben, Olympus vidékéről, az anya a napfénynél megfésüli a leányát s a holdvilágnál fonadékba szedi a haját. S Konstantinápolyból jönnek kerők s kérdezik, hol találhatuának ilyen leányt, ilyen nagy, karcsú termetűt, ilyen fekete szeműt. A kilenez fivér nem akarja odaadni a leányt, Aretót, de Kostas azt mondja az anyjának, hogy ő nyáron kilenezszer s télen ötször hozandja haza a leányt. Napok multak, évek multak s a kilenez fivér meghalt. Madarak megszólalnak Kostas sírján: «Kelj föl, anyád átkoz téged, hogy külföldre adtad nőül Aretót.» Kostas elmege s a tánczolóok között találja Aretót. Az úton kérdezi a leány: «Miért vagy befeketítve, pókhálóval betakarva?» «Kilenez örömről lemondtam s az enyém a tizedik.» Azután madarak beszélnek mint az 1-ső szövegben. Kostas az anyai házba beküldi a leányt, ő maga pedig keresni megy elvesztett kendőjét. A leány kilenezszer kopog az ajtón s ötször az ablakon. Az anyja kinyitja az ajtót, megöleli a leányát s mindketten meghalnak.

A 3-ik szövegben, Paros vidékéről, a holt Kostantás hallván anyja átkait, imádkozott Istenhez és Szent Györgyhez. Erre a sírköve átváltozott paripává, melyen ő ellovagolt. Midőn hazavitte a leányt, az úton ezt mondák a madarak: «Minő esodát vitt véghez ez a meghalt ember? Tegnap még holtan feküdt a földben s ma föltámadott.» Midőn az anyja házánál kopognak, ez azt mondja: «Ha barát vagy, jőjj be, ha ellenség, távozzál; ha a halál vagy, nincsen többé semmin, a mit elragadj, kivéve Aretómat, de az külföldön van». — Itt az anya és leány halála nem fordul elő.

A 4-ik szövegben, az athéni katonai kórházból, azt mondja, Kostas, hogy ő úgy is kereskedő, tehát évenként tizszer fogja Aretót meglátogatni. Ez meglátván fivérét, kérdezi, miért olyan sárga és sáros? Kostas válaszol, hogy öt-hat évig beteg volt. Utköz-

ben Kostas haza küldi a leányt, ő pedig a templomba megy imádkozni. Alig ment tovább a leány, hallja, hogy a sír mennydörgéssel megnyílik. Rosszat gyanítván, siet anyja házához. «Nyisd ki anyám, hogy kipibenek, Kostas hozott, de visszamaradt.» «Leányom, Kostas már évekkal ezelőtt meghalt.» «Nyisd ki anyám, mert elájulok.» «Vigyen téged vissza azon az úton, a melyen hozott.» S Aretó mondja: «Istenem, változtass engem bagolylyá, hogy hegyeken, völgyeken repülve sirassam meg kilenez fivéremet.» S azonnal bagolylyá változván, elrepült a templomba s Kostas sírján siránkozva fölszólítja, hogy keljen föl és esókolja meg.

Az 5-ik, 6-ik, 9-ik szöveg, melynek lelhelye Varna, Babylonból való embernek mondja azt, a ki Aretót megkérleti.

A 7-ik szöveg Madytosból való, a thraciai Chersonnesosból. Ebben is Babylonba viszik Aretót. S midőn ez haza jön, csak az anyja hal meg.

A 8-ik szövegben, mely Trapezuntból való, Eri a leány neve és Romániába viszik. Itt csak nyolez fivére van. A legifjabb Konstantén. Midőn ez fölkel a sírjából, Szent György lovat és Szűz Mária nyergét ad neki.

A 10-ik szövegben Eudocia a leány neve. A 11-ikben és 12-ikben, melyet Krétában énekelnek, Salonikból jött a kérő.

A 13-ik szöveget a jóniai szigeten éneklék. Abban ismét Babylonba viszik a leányt, kinek csak hét fivére van.

A 14-ik szöveg lelhelye Zakynthos. Ez a szöveg sokkal rövidebb s azzal végződik, hogy a sírjából fölkel Kostantás elmege Aretóért. A 15-ik szöveg a szárazföldi Görögországból, a 16-ik Peloponnesusból, a 17-ik Elisből való.

78. *Zenembisis* Illés irt népnyelven szép költeményt egy árváról, *Νορίς Μάνα* (Anyá nélkül) s kiadta Genfben, 1885. Meghatólag írja le az anyai szeretettől megfosztott árva siralmas sorsát.

79. *Kasdaglis Sándor* angolból fordította s gyönyörű képekkel kiadta Milton *Elvesztett paradicsomát*. *Μίλωνος ἀπολεσθεῖς παράδεισος*. (Lápese, 1885.)

80. *Musúros* Konstantin, Törökországnak előbbi követe Londonban, kiadta Dante *Divina Comediá-jának* 3-ik részét is, a *Paradicsomot*, görög fordításban. *Δίνας Θείας Κοιμηθίας Μέρος Γ' 'Ο Παράδεισος*. (London, 1885.) Musúros nagy ügyességgel és művészettel legyőzte a *Paradicsomban* előforduló számos nehézséget,

úgy hogy az ő fordítása méltó a nagyszerű eredetihez, valamint az 1882-ben megjelent *Pokol* (ἄδης) és az 1884-ben közrebocsátott *Purgatorium* (Καθαστήριον) fordítása is.

81. *Rankavis* Kléon írt egy vígjátékot, melynek czíme: *Tűz a hamu alatt*. Πῦρ ὑπὸ τῆν ἀθάλην. Megjelent a *Heraclius*-sal egy kötetben.

82. *Palamás* kiadott görög dalokat e czím alatt: *Hazám dalai*. Τραγούδια τῆς πατρίδος μου. 1886.

83—85. *Kokkos* írta az *Emlékeztések és Remények* című költeménysorozatot. Αναμνήσεις καὶ ἐλπίδες. (Athén 1886.) — *A víz-özön* című költeményét. Κατακλυσμός. (Athén 1885), s közrebocsátott egy kötetkében *Veretések* (Ἰέλωτες) czíme alatt mintegy harmincz kisebb költeményét. (Athén. 1886.)

86. *Kurtidís* fordította Jules Verne *Cynthia hajótörés szenvedőjét*. Ὁ ν ἀναγὸς τῆς Κωνστίας. (Athén. 1886.)

87. *Karasztzostól* megjelent Cleonice és egyéb költemények. Κλεονίκη καὶ ἔτερα ποιήματα. Athén. 1884.

88. *Pervánoglos* János írt *Palacologos* című beszélyt a byzanti történetből. Μεγάλη Παλατολόγος. Διήγημα ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Ἰστορίας. (Lipese. 1887.)

89. *Damirális* fordította Shakespere *Julius Caesarj*át. *) Ő sok év óta foglalkozik Shakespere tanulmányával, összehasonlította különféle angol kiadásait s összevetette egymással angol magyarázóinak véleményeit. Az 1886-ik év nyarán elő is adták Athénben.

90. *Mandros* Charalampos, thessaloniki kereskedő, írt *Árva* című regényes tragédiát. Ὁ ἄρσανος, μυθιστορικὴ τραγωδία. (Athén. 1886.) Előadása a színpadon bizonyosan meghatná a hallgatókat.

91. *Koromilas* Dömötör írt *Klytia* című drámát Athén 1886. A dráma tárgyát Herodotból (IX, 33) vette s három fölvonásban dolgozta föl szökő versekben.

92. *Stratigis* fordította Göthe Faustját. Φαῦστος τοῦ Γκαίτε. (Athén. 1887.) Merész vállalatba fogott e sokszor homályos s ma-

*) Ἰούλιος Καίσαρ, τραγωδία Σαίξπηρ εἰς πρόξειν πιντε μεταφρασθεῖσαι ἐκ τῆς ἀγγλικῆς. Athén, 1886.

goknak a németeknek is nehezen érthető munka fordítása által. S épen ezért nagy dícséretre méltó.

93. *Procdogios Aristomenes* is fordította *Faustot*. Ez 65 falmetszettel és 14 fényképpel jelenik meg füzeteként Bek kiadónál, Athénben. Egy füzet ára 4 fre; az egész munka 24 fre. (Φάουστ, τραγωδία Γκαίτε, μεταφρασθεῖσα ἐλληνιστὶ ὑπὸ Ἀριστ. Προδολογίου Μετὰ 65 ζωλογραφικῶν καὶ 14 φωτογραφικῶν.)

94. Faust harmadik fordítását közli most az *Ἐσπερος* című folyóirat, a 143-ik számtól kezdve e czím alatt: Γαίτου Φαῦστος. Μετάφρασις Ἀ. Ρ. Παγκαλῆ. Fordítója pedig a nagyhirű Rankavis Sándor, Görögország követe Berlinben.

95. *Vlachos Angelos* fordította Heine Henrik dalait népvnyelvre. Ἐρρίκου Ἄνε τραγούδια. Athén. 1887.

96. *Joannidís Sabbas* fölfedezte 1868-ban a trapezunti szeminarium könyvtárában a Digenis Akritas Vazul hőstetteiről szóló verses regényt, melyet *Középkori görög verses regények* című akadémiái értekezésében (1883) ismertettem. A fölfedezőnek engedelméből Sathas és Legrand kiadták ugyan 1885-ben e regényt, de Joannidís Sabbas szükségesnek tartotta azt újra kiadni, más kéziratokból merített pótlékok fölvételével, úgy, hogy a Digenis Akritas Vazulra vonatkozó verses regényt tökéletesen adhassa át a közönségnek. Azonkívül pedig terjedelmes *bevezetést* is bocsátott előre, melyben Akritas hazájáról, származásáról, a reá vonatkozó hagyományokról és népdalokról értekezik. Kutatásai szerint Digenis Akritas hazája s hőstetteinek színhelye volt Cappadocia; az idő pedig, melyben vitézkedett, 936—969 Kr. u. — A munka czíme: Ἔπος μεσαιωνικὸν ἐκ τοῦ χειρογράφου Τραπεζούντος. Ὁ Βασιλεὺς Διγενῆς Ἀκρίτης ὁ Καππαδόκης ὑπομνηματισθὲν ἐκδόθηται ὑπὸ Σαββᾶ Ἰωαννίδου. Konstantinápoly, 1887.

XIII. Naptárak.

97. *Palacologos* kiadta Keletnek irodalmi és tudományos naptárát 1887-re. Ἱερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς εἰσιολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τοῦ ἔτους 1887. Hatodik évfolyam. (Konstantinápoly.)

98. Az 1886-ig és végén megjelent az *Ἐστία* című folyóirat hasonlónevű naptárának első folyama 1887-re Ἔπος πρῶτον. Ἱερολόγιον τῆς Ἐστίας τοῦ ἔτους 1887. (Athén.) A szokott naptári ada-

tokon kívül magában foglalja a hellén forradalom krónikáját 1821-től 1829-ig. — a naptári időjóslatra vonatkozó fölvilágosítást, — a nap tartamának meghatározását különféle országokban, — a földrengések helyeit Görögországban, — természetani tünetnyek magyarázatait, — a görög rendjelek és lobogó leírását, — a a görög honosság megszerzési módját, — a hadkötelezettség szabályait, — Görögország jövedelmeit és kiadásait 1886-ban, — az egyes minisztériumok személyzetének számát, melyből kitűnik, hogy 41240 egyén áll közszolgálatban; fizetésök pedig 23 millió 814095 drachmára (körülbelül 12 millió frtra) rüg. Azután elősorolja ama tárgyakat, melyekre nézve 1885-től kezdve a törvényhozás intézkedett, idézve mindig az illető törvényt. Következnek a katonai és tengerészeti tanintézetek, u. m.: a hadapródok iskolája (*σχολή εὐελπίδων*), — altisztek iskolája (*σχολή ὑπαξιωματικῶν*), — altisztek előkészítő iskolája (*προπαρασκευαστικὴ σχολὴ ὑπαξιωματικῶν*), — tengerészeti tisztjelöltek iskolája (*σχολὴ ναυτικῶν δοκίμων*). A hadsereg állt 1886-ban 81220 emberből, 4987 lóval és 2815 öszvérrel. Továbbá leírja Görögország fürdőit, számra nézve 34-et, 14 fém- és 11 sóbányáját. — 15 megyében (*νομοί*) természetek három millió 823 ezer 833 oka dohányt. — Görögország vaústi vonalai a következők: Athén — Piraeus; Volos — Larissa, Velestino — Karditza — Trikkala, Kalabáka; — Piraeus — Eleusis; — Kalamáki — Korinth; — Eleusis — Megara; Korinth — Argos — Nauplia; — Argos — Mylon; Kiátu — Kamári. — Athénből visznek továbbá vasutak Heráklumba, Amarúsiumba, Kephissiába, Chalandriumba stb. Végre megemlítendő a Pyrgos-Katakolosi vasút. Mind ezek a vasutak részletesen vannak leírva. — Az athéni egyetemnek volt 1885.6-ban 52 tanára s 55 magántanára és 2634 hallgatója. Ebből esett a hittani karra 36, a bölcsészetre 410, a jogira 1281, az orvosira 867, a gyógyszerészeti tanfolyamra 40. — Főgymnasium van Görögországban 35, melyből öt Athénre esik. Az összes tanulók száma 4704. Algymnasium (*ἑλληνικά σχολεῖα*) van 327 s ezekben 15875 tanuló. — Népiskola gyermekek számára van 1569 s ezekben 60124 tanuló, lányok számára pedig 332 népiskola 21899 tanulóval. — Következik egy értekezés az összehasonlító lélektanból az állatok büneiről és büntetéséről. Azután egészségtani oktatás. Azután leírja Athén városának beosztását hat kerületre, melyekben 442 útca és 23 tér van. — Az

Athénben székelő társaságok és egyletek a következők: Régészeti társaság (*ἀρχαιολογικὴ εἰταιρία*), — Görögország történelmi és néptani társasága (*ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ εἰταιρία τῆς Ἑλλάδος*), — a nép barátainak társasága (*εἰταιρία τῶν φίλων τοῦ λαοῦ*), — a nevelés barátainak társasága (*φιλεκπαιδευτικὴ εἰταιρία*), — a keresztény régészet társasága (*εἰταιρία τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας*) — orvosi társaság (*ιατρικὴ εἰταιρία*), — egyesület a hellén irodalom terjesztésére (*Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων*), — Parnassos irodalmi egyesület (*Φιλολογικὸς σύλλογος Ἡρακλῆος*) — hellén tanáregyesület (*Ἑλληνικὸς ἀποσχηματικὸς σύλλογος*), — irodalmi Byron-egyesület (*Φιλολογικὸς σύλλογος «Βύρων»*), — ügyvédi egyesület (*δικηγορικὸς σύλλογος*), — zenészeti és drámai egyesület (*μουσικὸς καὶ δραματικὸς σύλλογος*), — nőegyesület (*σύλλογος κυριῶν*).

Jótékony intézetek a következők: a Remény című községi kórház (*δημοτικὸν νοσοκομεῖον ἢ «Ἐλπίς»*), — az Evangelismos című gyógyintézet (*θεραπευτήριον ὁ «Ἐβανγγελισμός»*), — szegények ápolója (*πτωχοκομεῖον*), — kitett csecsemők árvaháza (*νηπιῶν ὀρφανοτροφεῖον ἐκθέτων*), — Amália-árvaház leányok számára (*Ἀμαλίου ὀρφανοτροφεῖον κορασίων*), — Chatzi Kostás fiárvaháza (*ὀρφανοτροφεῖον Χατζὴ Κώστα ἀρρένων*), — tébolyda (*φρενοκομεῖον*). — Továbbá elősorolja a museumokat és könyvtárakat, melyek ezek: Természetráji museum (*Φυσιογραφικὸν Μουσεῖον*) az egyetemi épületben. Tartalmaz négylábú állatokat, madarakat, rovarokat, halakat, csúszó-mászókat, esontvázakat, kövületeket. Szabad bemenet szerdán és szombaton Ásványtani museum (*ὀρυκτολογικὸν Μουσεῖον*). Az egyetem pótépületében; érmészeti museum (*νομισματικὸν Μουσεῖον*). — Az egyetemen. Mindenki megtekintheti; régiségek központi museuma (*Κεντρικὸν Μουσεῖον ἀρχαιοτήτων*). Szabad bemenet mindennap; — az Akropolis régészeti museuma (*Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρχαιοτήτων*). Szabad bemenet; — gyűjtemények a polytechnicumban (*σχολαὶ ἐν τῷ Πολυτεχνεῖω*) és pedig Mycéne, Tyrins, Egyiptom régiségei; edények, tanagrai szobrocskák; rez-, üveg-, terracotta-tárgyak. Szabad bemenet szombaton. A többi napokon bemeneti díj egy drachma; — a történelmi és néptani társaság museuma (*Μουσεῖον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς εἰταιρίας*). Szabad bemenet naponkint; — magán régészeti museumok és pedig Schliemannak trójai régiségek muse-

uma (*Μουσείον τρωϊκῶν ἀρχαιοτήτων*). Saját házában; azután Karapánosnak hellén, különösen dodónai régiségek museuma (*Μουσείον ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων ἰδίᾳ ἐκ Δωδώνης*). Szintén saját házában. A jelentkezőknek a tulajdonosok határozzák meg a megtekinthetés idejét. — Könyvtár van kettő, u. m. az egyetemi és az országgyűlési.

99. *Ἡμερολόγιον Ἀπικόν ὑπὸ Ἀσωπίου* több tudós közreműködésével. 21-ik évfolyam. Athén. 1887.

100. *Ἡμερολόγιον Βοζαντικόν ὑπὸ Χρυσσαφίδου*. 21-ik évfolyam. Konstantinápoly, 1887.

XIV. Hírlapok.

Athénben naponként jelennek meg: *Αἰών* (Század) 45-ik évfolyam, — *Ἀνατολική*, 8000 példányban, 7-ik évf., — *Ἀνατολική Ἐπιθεώρησις* (Keleti Szemle), — *Ἐφημερίς*, 13-ik évf., — *Νέα Ἐφημερίς* 5-ik évf., — *Παλιγγενεσία* (Újraszületés) 24-ik évf., — *Πρωΐα* (Reggel) 8-ik évf., — *Ἦρα*, 10-ik évf.

Hetenként háromszor, kétszer vagy egyszer: *Ἀλήθεια* (Igazság) 18-ik évf., — *Ἀριστοφάνης*, 11-ik évf., — *Ἀσμοδαῖος*, 5-ik évf., — *Ἐθνικὸν πνεῦμα* (Nemzeti szellem) 14-ik évf., — *Ὁ Ἕλλην λαός* (A hellén nép) 13-ik évf., — *Ἐλευθερία* (Szabadság), *Ἥλιος* (Nap) 4-ik évf., — *Νεῖα ἰδέαι* (Új eszmék) 6-ik évf., — *Στοᾶ* (Csarnok) 10-ik évf., — *Ἐγγέγραμμος* 6-ik évf. s több apróbb lap.

Görögország többi hírlapjai: Andros szigetén *Ἀνδρος* és *Συζήτησις* (Vitakozás), — Aegiumbnn *Σχερινοὶ καιροὶ* (Mai idők), és *Ἀρκαδία*, 27-ik évf., — Argosban *Λακός*, Chalkisban *Ἐβριτος*, *Σημίαι* (Zászló), — Korinthban *Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου* (A korinthetai szoros) és *Κορινθιακὸς ἀστὴρ* (Korinthetai csillag), — Lamiában *Φωνὴ τοῦ λαοῦ* (A nép szava) 21-ik évf., — Missolongiában *Ἰωνική Ἑλλάς* (Nyugati Hellas), — Naupliában *Ἀργολίς* 19-ik évf. és *Ἀνεξαρτησία* (Függetlenség) 10-ik évf., — Patrasban *ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις* (A hellén forradalom), *Ἐμπορικὸς Παρατηρητής* (Kereskedelmi Figyelő), *Φανός* (Világító), *Ἐργάτης* (Munkás), *Ἐπὶ τὸ πρόσω* (Előre), — Piræusban *Ἀνερόληπτος* (Részrehajlatlan), — Syrában *Χρηματιστήριον* (Tőzsde), *Πατρις* (Haza), *Πανοπέη* (Mindenlátó), *Ἐρμῆς* (Merkur), *Φάρος* (Világítótorony), *Ἀνατολή* (Kelet), *Φερειώτης*, *Ναυτίλος* (Hajós), — Timosban *Ἠχὸς τῆς Τίνου* (Tinos

visszhangja), — Tripolisban *Πολίτης* (Polgár), *Ἀναμόρφωσις* (Reform), *Ἐργάτης* (Munkás).

A Görögországhoz tartozó jóniai szigetek hírlapjai: Kephaloníában *Ἡ Ἐπαρχοπόνυσις* (A fölébredés) 11-ik évf., *Νέα Κεφαλληνία* (Új Kephallonia), — Korfúban *Φωνή* (Hang) 20-ik évf., — *Ἐπόπιτης* (Fölvigvázó) 6-ik évf., *Ῥήγας ὁ Φερραῖος*, — *Οἱ ἐργάται* (A munkások), — Zantéban *Ἐλπίς* (Remény) 9-ik évf.

A Görögországhoz csatolt Thessalia és Epirus hírlapjai: Artában *Ἄρτα*, Larissában *Ἀστὴρ τῆς Θεσσαλίας* (Thessalia csillaga), Trikkalában *Φάρος τοῦ Ὀλύμπου* (Olymp világítótornya), Voloban *Θεσσαλία, Φωνὴ τοῦ λαοῦ* (A nép szava), *Ἀστὴρ τῆς Θεσσαλίας* (Thessalia csillaga). Görögországban tehát összesen 62 hírlap jelenik meg.

Más államokban megjelenő görög hírlapok: Alexandriában *Ἐλπίς* (Remény) 10-ik évf., *Ἐθνονοία* (Egyetértés), — Bukarestben *Ἄρης* (Szivárvány) 17-ik évf., *Σύλλογοι* (Egyletek) 11-ik évf., — Kairóban *Καίρον*, 10-ik évf., — Konstantinápolyban *Βοζαντίς*, 28-ik évf., *Νεολόγος*, 17-ik évf., *Ἀλήθῃ* (Hajnal), *Ἀνατολικὸς ἀστὴρ* (Keleti csillag), — Krétában *Πατρις* (Haza), *Ραδομαθὸς, Μέσος*, — Kyprosban *Ἀλήθεια* (Igazság), *Κίτιον, Στασίμος*, — Keleti Ruméliában *Φεισποπόλις*, — Salonikiban *Φάρος τῆς Μακεδονίας* (Macedonia világítótornya) 8-ik évf., — Samos szigetén *Σάμος* 20-ik évf., — Smyrnában *Ἀμύλλθειν*, 46-ik évf., *Νέα Σμύρνη* 13-ik évf., — Sulinában *Δούναβος* (Duna), — Triestben *Νέα Ἡμέρα* (Új nap) 41-ik évf. 1884-ik évi 517-ik számában megjelent tőlem *Ἐπιστολὴ τοῦ καθ' ἑγγύτη Τέλφου*. Tartalmazza Rhigópulos állításainak czáfolatát Görögország hanyatlásáról. 1887-ik évi 634-ik száma pedig hozza leveletem Trikúpis miniszterelnökhöz s ennek hozzám intézett válaszát. Mind a két levelet hozta a *Νέα Ἡμέρα* után számos görög hírlap és folyóirat ugyanazzal a hibával, melyet a *Νέα Ἡμέρα* elkövetett. Trikúpisnak hozzám intézett levelében ugyanis azt mondja, hogy a hellének megemlékeznek, mily melegen karolta föl Magyarország fővárosa sanyarú napokban a hellének *fiát* (τὰ τέκνα) és irodalmát. A *Νέα Ἡμέρα*ban pedig sajtóhibából *fiát* (τὰ τέκνα) helyett *αἱ τέκνα* (művészei) áll. Azért jónak látom mind a két levelet eredetiben ide iktatni. Az enyim így szól:

Ἐν Βουδαπέστη, τῇ 8/27. Νοεμβρίου 1886.

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρωθυπουργέ!

Μετὰ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκομένης Ἑλλήνων προσφέρειω καὶ ἐγὼ, καίπερ μόνον φιλέλλη, κατὰ τὴν ἐορτάσιμον ἡμέραν τῆς ἐνηλικιώσεως τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου τὰ θεριότατα καὶ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου, εὐχόμενος ἵνα ὁ Θεὸς σώζῃ τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα μέχρι τῶν ἀπωτάτων τοῦ βίου στιγμῶν, πρὸς ὁδὸν καὶ μεγλυτιὸν τοῦ πανελληνίου. Παρακαλῶ δὲ τὴν Ὑπετέραν Ἐξοχότητα, εὐμερεστηθῆτε νὰ ὑποβάλλητε τῇ Αὐτοῦ Ὑψηλότητι ταῦτα τὰ εἰλικρινῆ αἰσθηματὰ μου καὶ ἀέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἄκρας πρὸς Ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

A miniszterelnök válasza pedig így szól:

Ἐν Ἀθήραις τῇ 16/28 Δεκ. 1886.

Ἐλλογιμώτατε Κύριε Καθηγητά,

Μετὰ συγκινήσεως βαθύτατης ἀπεδέξατο ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου τὰς ὑμετέρας εὐχάς, τὰς ὁποίας ὑπέβαλον αὐθημερὸν εἰς τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα. Οὐ μόνον ἐκ μέρους τοῦ Βασιλοπαίδος ἀλλὰ καὶ τῶν συμπολιτῶν μου ἔρχομαι σήμερον νὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς διὰ τὴν ἀγάπην, ἧς οὐδέποτε ἐπαύσατε παρόντες τριαντὴ ἀείγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μεταξὺ τῶν πολιτισμοτάτων κληροδοτημάτων τῆς προγονικῆς εὐκλείας πρέπει βεβαίως νὰ συγκαταλεχθῆ ἢ πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐξαιρετικὴ εὐνοία τῶν ἀπανταχοῦ μυστῶν τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἐπιστήμης. Ἀλλ' ἂν ἦται ἐν πάσῃ χώρᾳ γινώσκοντα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ πνεύματος ὁ φιλελληνισμὸς, ἰδιαιτέρως ἐν τοῦτοις ὀφείλομεν καὶ αἰσθανόμεθα πρὸς τὴν Ὀγγραρίαν εὐγνωμοσύνην, ἐνθυμούμενοι ὁποίας ἐν θλιβεραῖς ἡμέραις ἔτυγον ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς περιθάλψεως τὰ τέκνα καὶ τὰ γράμματα τῶν Ἑλλήνων. Εἰς ταῦτα ἐπιτρέψατέ μοι νὰ προσθέσω ὅτι καὶ ὡς ἀναγνωστὴς τῶν «Ἀττικῶν νόμων» καὶ τῶν «Γουίκοκτα Τυράνων» θεωροῦ ὡς προσωπικὸν μου εὐτύχημα τὴν παρεχομένην μου εὐκαιρίαν νὰ προσφέρειω τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου μου ὑπολήψεως εἰς τὸν συγγραφεὰ τοιούτων ἔργων.

Azok kedveért, kik az eredetinek nyelvében járatlanok, ide mellékelem a fordítását is.

Az én levelem ez:

Nagyméltóságú Miniszterelnök Ur! Az egész földön lakó hellénekkel bemutatnom én is, noha csak philhellén, ő fenségének a hellén trón örökösének nagykorusitási ünnepnapján leghőbb és

szívből fakadó örömdüvözleteimet, kívánva, hogy az Isten ő fenségét az élet legtávolabb perceig az összes hellének dicsőségére s nagyságára megtartsa. Excellentiádat pedig kérem, méltóztassék ezen őszinte érzelmeimet ő fensége elé terjeszteni s fogadja Ön iránt való mély nagyrabecsülésem biztosítását.

Trikupis levele pedig ez:

A hellén trón örököse legmélyebb meghatottsággal fogadta önnek szerencsekívánatait, melyeket azonnal ő fensége elé terjesztettem. Nemesak a királyfi, hanem polgártársaim részéről is mondok önnek köszönetet ama szeretetért, melynek világos bizonyítékait Hellasnak nyújtani soha meg nem szűnt. Az ősi dicsőség nagybecsű hagyatékához illik valóban, az ő-kori művészet és tudomány fölavatottainak hazánk iránt való kitünő jóakarátát is számítanunk. De ha minden országban a szellem arisztokráciájának az ismertető jele a philhellenismus, úgy különösen Magyarországnak tartozunk a hála érzelmeivel, megemlékezvén, hogy sanyarú napokban annak fővárosa melegen karolta föl a hellének fiait és irodalmát. Engedje meg ehhez még hozzátennem, hogy mint az Attikai Törvények és a Harminez Zsarnok olvasója is személyes szerencsémnek tartom e kínálkozó jó alkalommal az ilyen munkák szerzőjét kiváló nagyrabecsüléséről biztosítani.

Trikupis.

XV. Folyóiratok.

Athénben Ἀθηναίς, — Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, — Ἀττικὸν Μουσεῖον, — Βιβλιωθήκη τῆς Διαπλάσεως τῶν παιδῶν (A gyermekek művelésének könyvtára), — Διάπλασις τῶν παιδῶν (A gyermekek művelése), — Δικηγορικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν (Athén ügyvédi egylete), — Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, — Γαληνός, orvosi, — Ἐβδωμῆς (Hét), 1885-ik évfolyamának 88-ik számában megjelent tőlem Ἀπάντησις τῷ κ. Βάσῃ. (Válasz Vásis úrnak), a ki a Berliner philologische Wochenschrift-ban Kontos munkájáról írt ismertetésemre néhány kifogást írt az Ἐβδωμῆς-ban, — Ἐκλεκτὰ μυθιστορήματα. Εἰκονογραφικὸν μυθιστορικὸν περιοδικόν (Válogatott regények. Képes regényfolyóirat), — Ἐστία, minden vasárnap. Közöl regényeket, beszélvényeket, életrajzokat, utazásokat, szokásokat, tudományos, társadalmi, történelmi czikkeket. — Ἐφημερίς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας

(A hellén és francia törvénytan újsága). — *Ἐφημερίς τῶν παιδίων* (A gyermekek újsága). — *Ἐπιθεώρησις πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ* (Politikai és irodalmi szemle). — *Θρησκευτικὴ Φωνή* (Vallásos Hang). — *Νέα Θέμις, νομικὸν περιοδικὸν* (Új Themis, jogi folyóirat). — *Ὁ Νομολόγος* (A jogtudós). — *Ὀικονομικὴ Ἐπιθεώρησις* (Gazdasági Szemle). — *Ὁ Ἑλληνικὸς χρόνος καὶ Ὁ Ἑλικὼν* (A hellén idő és a Helikon). — *Ὁ ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς* (A Kelet esillaga). — *Παρνασσός*. — *Πλάτων* kiadja a *Διδασχαλικὸς Σύλλογος* (Tanár-egylet). — *Σιών*. — *Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις* (Hadi szemle). — *Φωνὴ τῆς ἐκκλησίας* (Az egyház szava). — *Φοῖβος*, orvosi.

Athénen kívül megjelenő folyóiratok: Pirausban *Ὁ Ἀπόλλων*, — Syrában *Ὁ Βιομήχανος Ἑλληγ* (Az iparműves Hellén), — Zanteban *Ὁ Ζακύνθιος ἀνθὼν* (A zantei virágkert). Görögországban tehát összesen 29 folyóiratot adnak ki.

Görögországon kívül: Alexandriában *Σερόπειον*, — Galatzban *Ἰστρος* (Duna). *Σύγγραμμα περιοδικὸν τῶν παριστρῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν* (A dunamelléki hellén gyarmatok folyóirata). Kiadja Dosios. — Konstantinápolyban *Ἀλήθεια* (Igazság), *Κόσμος* (Világ), *Θεατρικὴ βιβλιοθήκη* (Színpadli könyvtár), *Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς σύλλογος*. 16-ik kötet, 1886. — Smyrnában *Θηρος*. — Lipcsében *Ὁ Ἑσπερος, σύγγραμμα περιοδικὸν μετὰ εἰκόπων*. (Az Est, képes folyóirat). Kétszer havonként. 6-ik évfolyam. Ennek 5-ik évfolyam 100—105., 107—109. számaiban közölte a budapesti görögajkú község lelkésze, a Lesbosból származó Gógos Gergely, archimandrita, *Budapest múltját és jelenét. Ἡ Βουδαπέστη καὶ τὰ κατ' αὐτὴν παρελθόντα καὶ ἐνεστώτα. ὑπὸ Γρηγορίου Γόγου, ἀρχιμανδρίτου, Λεσβίου*. E czikke által is tanusította a különben ismert ragaszkodását és szeretetét a magyar nemzet iránt, melynek köszönetét valóban megérdemli. — Ugyan csak az *Ἑσπερος* 100-ik számában megjelent tőlem útleírasi beszély négy bolond braminról. *Ἐκ τῶν ὀδοπορικῶν τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Τέλφου*. — Lipcsében megjelenik a *Κλειώ* czimű képes folyóirat is.